

PARS SECUNDA

ex *Annalibus Patherbrunnensibus sumta.*

Recensio I. codd. A.

Verum Henricus Magdeburgensis episcopus et Bruno^{1106.} Trevirensis iter suum incaute disponentes, in Trendile¹ intercepti sunt, set non paulo post a captione soluti revertuntur.

Circa quadragesimam novum et tremendum in celo signum^{Febr. 6.} apparuit. Nam per continuas tres ebdomadas aut amplius versus occidentem stella oriebatur, radium latissimum ad instar solaris lampadis vespere occidentis emittens, et longam celi partem versus orientem hoc splendore illuminabat. Filius imperatoris festum palmarum Coloniae, invitatus ab eiusdem^{Mart. 18.} sedis episcopo, agit. Inde Aquisgrani tendit, pascha apud^{Mart. 25.} Leodium acturus, ubi pater eius tunc temporis morabatur. Cumque Aquisgrani venisset, quosdam suorum principum premisit observare pontem, qui^a trans Mosam flumen ducit ad oppidum Wegsaz^{2.} Ibi Henricus dux Lotharingiae filiusque eius Paganus et Godefridus de Namut venientes nilque timentes excipiunt, vulnerant, trucidant, fugant. Denique

Recensio II. codd. B. C.

monachi S. Pantaleonis.

[Verum^b Henricus^c Madeburgensis episcopus et Bruno Trevirensis iter suum incaute disponentes, in Trendile intercepti sunt, sed non paulo post a captione soluti revertuntur].

Circa quadragesimam novum et tremendum in celo signum apparuit. Nam per continuas tres ebdomedas aut^d amplius versus occidentem stella oriebatur, radium latissimum ad instar solaris lampadis vespere occidentis emittens, et longam celi partem versus orientem hoc splendore illuminabat. [Anno^e Domini 1107.] Cometa apparuit. [Iterum^f inter Henricum imperatorem et Henricum regem^g, filium eius, controversia oritur]. Qui^h Henricus rex festum palmarum Colonie agit, invitatus ab eiusdem sedis archiepiscopo. Inde Aquisgrani tendit, pascha apud Leodium acturus, ubi tunc pater eius morabatur. Cumque Aquisgraniⁱ venisset, quosdam suorum principum premisit observare pontem, qui trans Mosam fluvium ducit ad oppidum Wegsaz. Ibi Henricus dux Lotharingie et Paganus, filius eius, et Godefridus comes de Namut venientes nilque timentes excipiunt, vulnerant, trucidant, fugant, ubi ad 200 equites dimerguntur et plures

a) que A 1. = b) haec des. B 1. C 2. c) Henricus C 1 semper. d) vel C 2.
e) ita solus C 1. f) haec des. C 1. g) deest C 2. h) Filius imperatoris C 1
(ut A). i) Aquis C 1.

1) Trient. 2) Viset.

Recensio I. codd. A.

fugientes in flumine Mosa fere ad 200 equites merguntur. Inter quos periit Herimannus de Bocebach, filio regis acceptus, pluresque ingenui capiuntur. Hec^a in cena Domini acta sunt. His adversis regis filius turbatus, itinere quo
Mart. 22. venit redit, pascha Domini in Bunna prepositura celebrat.
Mart. 25. Imperator, sollempnitate pascali apud Leodium celebrata, Coloniam regreditur¹, urbem vallo et fossis munit.

Fridericus Halverstatensis sine officio episcopali revertitur. Generale concilium pape indicitur. Marchio Udo, provinciae strenuus defensor, Sclavorum terror, obiit. Burchardus Monasteriensis episcopus, coniurantibus adversus eum ecclesiae ministerialibus, annitente comite Westfaliae Friderico expellitur, capitur, ad imperatorem ducitur, in vincula conicitur.

Filius imperatoris, expeditione facta, Coloniam premit obsidione. Cumque per spacium mensis casso ibi labore detineretur, Aquisgranum adiit. Dux Henricus Lotharingie metu venientis exercitus presidia sua Lindburg, Rifereschit^{b. 2} ipse concremat. Luna obscurata est per aliquot horas noctis 15. Kal. Aug. Circa idem tempus imperator Leodii moratus, somnium relatu dignum vidit. Putabat enim se quasi in viridario proceris arboribus consito deambulare; quarum que eminentior videbatur ad terram corruens, unam arborum^c oppressit et terrae secum prostravit. Deinde ceterae arbores paulatim lapse sunt. Quod postea rei exitus approbavit. Imperator enim non longo tempore interiecto octo diebus egrotans, nono moritur, et in ecclesia sancti Lamberti coram altari sanctae Mariae tumulatur. Quinto abhinc die comes Theodericus de Embike Aquisgrani moritur.

Recensio II. codd. B. C.

ingenui capiuntur. Hec in cena Domini facta sunt. Imperator de Leodio Coloniam regreditur, urbem vallo et fossis munit. Deinde Burchardus episcopus Monasterii a Coloniensibus apud Nussiam capitur, ad imperatorem ducitur, in vincula^d conicitur.

Filius imperatoris, expeditione facta, Coloniam obsidione premit cum ingenti exercitu, ubi civibus viriliter repugnantibus, territus aufugit. Interim imperator Leodii moratus^e, parvo tempore egrotans^f moritur, anno regni sui 50, imperii 23, et in aeclesia beati Lamberti ante altare sancte Marie tumulatur.

a) Hec — sunt eadem manu in marg. add. A1. b) littera s superscripta A1; Riferesheit A2. c) arbor A1. = d) d. vinculis B1. C2. e) regressus B1. C2. f) supervivens B1. C2.

1) Imperatorem antea Coloniam venisse indeque Leodium profectum esse, Gobelinus tradit, qui Ann. Path. exscripsit; cf. Scheffer-Boichorst p. 113.
 2) Limburg, Reifferscheidt.

Recensio I. codd. A.

Comites Godefridus et Adolfus moriuntur. Episcopus Leodicensis filii imperatoris gratiam optinet, banno¹ solvitur, ab officio divino suspenditur. Henricus dux Lotharingiae regi subditur, ducatu privatur, Uodoni Hildeneshiem episcopo commendatur. Godefridus comes Brabantiae dux Lotharingiae statuitur. Colonienses deditionem faciunt, insuper regi pro optinenda gratia sua 5000 marcarum solvunt. Imperator effoditur et versus Spire vehitur; papa super eo tumultuando consulitur. Rex autem Henricus Monasterium venit, Burchardum episcopum dudum eiectum sedi suae restituit. Dux Magnus Saxonum moritur; ducatus comiti Liudgero de Supelingebug^a simul² cum marchia commendatur. Henricus dux de custodia fuga labitur.

Paschalis papa synodum in vico Warestal³ agit, ad quam episcopi, duces, comites tam Italiae quam Germaniae conveniunt. Rubertus Herbipolensis et Lugdunensis episcopi in itinere moriuntur. Plures ibi episcopi Italiae damnantur, quidam anatematizantur. Patriarcha Aquileiae anathematizatur; Fridericus Halverstatensis, accusantibus eum ecclesiae canonicis, honore episcopali privatur. Similis sententia de Widelone Mindensi habetur. Leodicensis et Cameracensis anathematizantur.

Anno Domini 1107.

Adventus apostolici Mogontiam in natale Domini nunciatur, set asperitate et viae et temporis impeditur. Rex vero nativitatem Domini Ratispone celebrat. Inde per Thuringiam ad Saxoniam vadit, Radinburg⁴ et Bemelburg, presidia munitissima in Thuringia, propter latrocinia, que inde

Recensio II. codd. B. C.

Comites Theodericus, Godefridus et^b Adolfus moriuntur. Henricus dux Lotharingiae regi Henrico V. subditur, ducatu privatur, Udoni Hyldinisheim episcopo commendatur. Comes Godefridus Brabantiae dux Lotaringie statuitur. Colonienses deditionem faciunt, mediante duce Bertolfo Karintie. Imperator effoditur et versus Spiram vehitur; papa super eo tumultuando consulitur. Dux Magnus Saxonum moritur; ducatus comiti Lothario de Supelingebug simul cum marchia commendatur. Henricus dux de custodia fuga labitur.

2. Anno Domini 1107.

Controversia inter regem Henricum et apostolicum Pa-

a) Superlingebrug A 1. = b) deest B 1. C 2.

1) Cuius in his annalibus mentio nulla fit. 2) simul cum marchia desunt in Ann. Hildesh. De hoc loco v. quae dixi VG. VII, p. 68 n. 1.
3) Guastalla. 4) Radelburch Ann. S. Nomina corrupta esse, sine causa censet Sch.-B.

Recensio I. codd. A.

in finitimos exercebantur, cremari precepit. Festum purificationis sancte Marie Quintilinburg agit. Ibi legatos regis Franciae pro mutuo colloquio accipit. Inde Merseburg^a, postea Goslariam adiit, omnibus super causa sua eum pulsan-
 Febr. 2. tibus regio more iudicans. Reinhardum Halverstatensi ecclesiae prefecit. Marcwardus Corbiensis abbas moritur; cui rex Erkenbertum Merseburgensem abbatem adveni-
 Apr. 7. ens substituit. Inde Patherburim veniens, Westfaliam transmeat,
 Apr. 14. Coloniae festum palmarum agit, Mogontiae pascha celebrat.

Generalis synodus pape omnibus episcopis apud Trecas indicitur. Rex, collectis principibus quam plurimis, versus papam tendit, in itinere pleraque castella capit, Claremonz¹ et Brieth² finitimos depredantia in deditionem accepit. Legati regis, Bruno Treverensis episcopus, Otto Bavenbergensis episcopus, Herlevo Herbipolensis episcopus, Bertholdus dux Sueviae³, comes Herimannus, comes Wigbertus, papam Catalaunis adeunt, omnem ei obedientiam salvo regni honore ex parte regis exhibentes. Papa regi remandat, nil ab eo se nisi que ad honorem aecclesiae pertinent exigere. Rex regreditur, infecto colloquio, super quo rex Franciae legatos sibi direxit. Dominus papa copioso episcoporum et^b abbatum aliorumque catholicorum conventu synodum apud
 Mai. 23. Trecas tractat^c. Ibi causae, super qua ipse et rex conventuri erant, inducias ad Romanam sedem ponit, ut super ea canonice agatur. Ibi Ruthardus Mogontiae archiepiscopus ab officio divino suspenditur, eo quod Udonem Hildenesheimensem sine ecclesiae consensu restituit, et quia Reinhardum contra iura canonum Halverstatensi ecclesiae ordinavit. Gevehardus Constantiensis similiter, quia his consensit qui Godescalcum Mindensi ecclesie loco episcopi intruserunt, et quia Heinricum Magadeburgensi ecclesiae temerarie ordinavit, ab officio suspenditur. Coloniensis episcopus Fridericus cum suis suffraganeis ab officio divino suspenditur, quia huic sanctae synodo se subtraxerat. Omnibus ibi ecclesiis apostolicus libertatem suam^d, ut ex precepto canonum

Recensio II. codd. B. C.

schalem de investitura. Generalis synodus pape omnibus episcopis apud Trecas indicitur, ubi Fridericus Coloniensis archiepiscopus cum suis suffraganeis a divino officio suspenditur, eo quod se huic

a) Meresbrug A 1. b) et superscr. A 1. c) trectat corr. tractat A 1. d) deest A. Hild., Ann. S.

1) Clermont en Argonne. 2) Fortasse Briey. SCH.-B. 3) de Zaringon, qui non Sueviae ducatum tenebat.

Recensio I. codd. A.

prelatos sibi eligant quos dignos viderint, restituit. Peracta synodo, papa Romam regreditur ibique honorifice excipitur. Rex vero itinere quo venit rediit, pentecosten apud Argentinam civitatem celebrat. Adalgozum^a Magadeburg episcopum constituit. Idemque in episcopum contra papae edictum ordinatur. Apostolicus enim apud Trekas banno confirmavit, ut nemo investituram neque ecclesiasticam dignitatem a laicali manu susciperet, quoadusque questio hec inter eum et regem synodaliter terminaretur.

Rex in Saxoniam vadit, expeditionem in Boemiam ducturus ad comprimendam seditionem duorum cognatorum, qui pro ducatu Boemiae contendebant. Quorum alter audito regis adventu perterritus abiit, alter vero Merseburg ad regem venit, pro ducatu Boemiae 5000 marcarum offerens regi. Quem rex acceptis obsidibus ducem Boemiae Goslariae constituit¹. Circa festum nativitatis sancte Marie summo mane, rege in secretario Goslariensis aulae dormiente, repente tonitrus veniens parietem qui erat ad caput regii lecti concussit, aliquot clavos de regis clipeo excussit gladiumque, quem rex ad latus suum collocavit, in acumine ambussit, ita ut vagina illesa permaneret. Rex vero expergefactus exilivit et ad milites cubicularios pervenit.

Rubertus comes Flandriae Cameracum occupat et obtinet; ad cuius temeritatem reprimendam rex collecto exercitu usque Duacum, urbem satis munitam, venit ipsumque in Duaco obsidet, regionem adiacentem preda, flammis vastat. Tandem Rubertus viribus diffidens deditionem facit, Cameracum reddit, factoque iuramento homo regis efficitur, advocaciam Cameraci a rege in beneficium accipit.

Recensio II. codd. B. C.

sancte synodo subtraxerit. Ibi apostolicus banno confirmavit, ut nemo investituram neque ecclesiasticam dignitatem a laicali manu susciperet^b, quousque questio hec^c inter eum et regem synodaliter terminaretur.

Circa festum nativitatis sancte Mariae summo mane rege in Goslariensi aula dormiente, repente tonitrus veniens parietem qui erat ad caput lecti eius concussit, inde² vi fulminis aliquot clavos de clippeo regis excussit gladiumque^d, quem rex ad latus collocavit, in acumine ambussit; ipse rex territus foras exilivit.

Rex collecto exercitu contra Rubertum^e comitem Flandrie, iam de Ierosolimis reversum, tendit.

a) Adalgorum A 1. = b) s. m. B 1. C 2. c) post add. B 1. d) et gladium post add. C 2. e) Rob. C 1.

1) Cf. Cosmas III, c. 19 sqq., qui res aliter narrat. 2) inde vi fulminis postea interpolata esse crediderim.

Recensio I. codd. A.

Anno Domini 1108.

Rex festum natalis Domini Aquisgrani celebrat, pascha
 Apr. 5. Mogontiae. Frater regis Ungarici Almus nomine ad regem
 venit, a fratre suo se propulsum conquerens et regem pro
 sui restitutione inplorans. Inde rex, collecto exercitu, pro
 restituendo Almo Ungariam invadit.

Anno Domini 1109.

Rex natalem Domini Mogontiae celebrat. Comes Sifri-
 dus palatinus, quod in partem regis male sentiret, accusatus,
 custodiae a rege deputatur. Rothardus archiepiscopus Mo-
 gontiae obiit. Eclipsis solis facta est 2. Kal. Iunii. Fri-
 dericus Coloniae archiepiscopus, Bruno Treveris archiepi-
 scopus, cancellarius¹, Herimannus de Wincenburg^a alique
 principes satis clari Romam vadunt², inter dominum aposto-
 licum et regem concordiam facturi. Dominus apostolicus omni
 paternitate, omni mansuetudine eum se excepturum spondet,
 si ipse se ut regem catholicum, ut ecclesiae filium et defen-
 sorem, ut iusticiae amatorem sanctae Romanae sedi exhiberet.

Anno Domini 1110.

Rex natalem Domini Bavenberg celebrat.

Synodus gloriosa Nonas Martii in Lateranensi ecclesia
 presidente domno papa Paschali celebratur, presentibus plu-
 rimis episcopis et abbatibus, ubi omnium communi consensu
 hec capitula edita sunt³: *Apostolorum canonibus statutum est,
 ut omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus
 habeat et ea velut Deo contemplante dispenset. Item in
 Antiocheno concilio statutum est, ut que sunt ecclesie sub
 omni sollicitudine et conscientia bona et fide non ficta, que
 in Deum est, conserventur; que etiam dispensanda^b sunt,
 iudicio et potestate pontificis dispensentur, cui commissus est
 populus et animae, quae intra ecclesiam congregantur. Item
 beatus Stephanus martir scribit: 'Laici, quamvis religiosi
 sint, nulli tamen de ecclesiasticis facultatibus^c aliquid dis-
 ponendi legitur umquam attributa facultas, neque deinceps*

Recensio II. codd. B. C.

4. Anno Domini 1109.

Eclipsis solis facta est 2. Kal. Iunii.

5. Anno Domini 1110.

Synodus gloriosa Romae presidente domno apostolico celebratur,
 presentibus plurimis episcopis et abbatibus, ubi multa^d utilia trac-

a) Wirciburg A 1. b) dispensa A 1. c) ta superscr. A 1. — d) plurima B 1. C 2.

1) Adalbertus. 2) cum pompa non parva add. Ann. Hild. 3) Cf. Mansi, Conc. XXI, 7.

Recensio I. codd. A.

fieri permittimus, set omnino interdicentes prohibemus'. Si quis principum vel aliorum laicorum dispositionem seu donationem rerum sive possessionum^a ecclesiarum sibi vendicaverit, ut sacrilegus iudicetur. Clerici vero seu monachi, qui eas per potestatem illorum susceperint, excommunicationi subiciantur. Sunt preterea quidam, qui vel violentia vel favore non permittunt ecclesias^b regulariter ordinari; hos etiam decernimus ut sacrilegos iudicandos. Qui vero ecclesias eorum violentia vel potestativo favore susceperint, excommunicationi subiciantur. Quicumque res naufragorum diripiunt, ut raptores et fratrum necatores ab aeclesia excludantur. Illud etiam repetitum et confirmatum est, quod in Trecensi concilio de investituris promulgatum est, quod ita se habet: *Constitutiones*¹ *patrum*. Predicti legati Leodium ad regem veniunt, responsum domni apostolici referentes, ea tantum que canonici et ecclesiastici iuris sunt domnum apostolicum exigere, de his vero que regii iuris sunt domino regi se nichil imminuere. Ibi apud Leodium dominus rex Anglie regis filiam honorifice ut regem decet sponsam suscepit. Godefridus² dux Lotharingiae gratiam regis ob novae interventum reginae promeruit. Rex festum paschae apud Traiectum peragit. Ibi ex iussu regis capite quidam truncatur, quia in necem eiusdem loci episcopi Cunradi consensit. Ibi rex sponsam suam regio more dotavit. Hec eadem in festo sancti Iacobi apostoli in reginam Mogontiae ab archiepiscopo Friderico Coloniae consecratur. Ex-^{Iul. 25.} peditio in Italiam ab universis occidentis principibus Traiecti collaudatur.

Circa 5. Nonas^c Iunii stella adulta iam nocte apparuit, radios admodum longos versus austrum de se effundens. Eclipsis lunae facta est 2. Nonas Mai.

Recensio II. codd. B. C.

tata sunt. Rex apud Leodium sponsam suscepit, Heinrici regis Anglorum filiam. Inde Traiectum venit, ubi ex eius iussu quidam capite truncatur, qui in necem Cunradi episcopi consensisse arguebatur. Ibi rex sponsam suam dotavit; quam postea Fridericus Coloniensis pontifex Mogontie in reginam consecravit.

Cometa apparuit. Eclipsis lune facta est [2.^d Non. Feb.].

a) possessionem A 1; p. c. des. A 2. b) eccl'asias A 1. c) haec diei nota emendanda est. = d) haec des. B 1. C 2.

1) *Mansi l. l.*: Constitutiones sanctorum canonum sequentes statuimus, ut, quicumque clericorum ab hac hora investituram ecclesiasticae dignitatis de manu laicali acciperet et qui ei manum imposuerit, gradus sui periculo subiaceat et communione privetur. 2) *De Heinricho Limburgensi cogitandum esse, putavit Sch.-B.*

Recensio I. codd. A.

Sclavi regionem Albianorum irrumpunt, multisque occisis et captis, redeunt. Occiditur ibi comes Godefridus de Hammenburg^a. Inde dux Saxoniae Liutgerus^b permotus, terram Sclavorum hostiliter invadit, regionem predabundus perambulat, novem urbes munitiores et opulentiores capit, obsidibusque ab ipsis acceptis, victor redit.

Aug. 15. Circa assumptionem sancte Marie rex regio apparatu Italianam ingreditur. Omnes civitates munitae, omnia castella regi subduntur. Novaria civitas clara propter quorundam rebellionem diruitur.

Anno Domini 1111.

Rex natalem Domini apud Florentiam celebrat. Quo peracto, 2. Idus Februarii Romae ab apostolico honorifice excipitur. Datis autem utrimque obsidibus, in aeclesia beati Petri considunt^c, super negotiis ecclesiasticis tractaturi. Obsidum autem qui tradebantur ex parte regis precipuus erat Heinricus, frater Friderici comitis Westfaliae, vir militaris. Dum hec aguntur, factione quorundam, quibus omnia paci et concordiae potiora erant, tumultus in gradibus ecclesiae beati Petri oritur, vulnerantur plures, quidam trucidantur. Quod cum auribus regis innotuisset, concilium disturbatur; apostolicus cum cardinalibus regie custodiae deputatur, Romani trans pontem ultra Tyberim diffugiunt. Eadem nocte tota civitas Lateranensis tumultu bellico concutitur. Orto mane erectis signis Lateranenses unanimiter regem ex improviso invadunt; cubicularii vero regis arma corripiunt, multitudini viriliter resistunt. Rex vero et acies sua iam adaucta, que in primis rara erat, venientes audacter invadit, occurrentes multos obtruncat, ceteros fugat. Plenaque victoria potitus, abducto^d secum apostolico cum cardinalibus, versus Albam^e civitatem tendit, castra in campis urbi adiacentibus figit, ubi per totam quadragesimam moratur. Interim Rotgerus dux Apuliae et Boamundus, frater eius, Normannorum

Recensio II. codd. B. C.

6. Anno Domini 1111.

Rex Romam veniens, ab apostolico honorifice suscipitur. Ubi cum datis utrimque pacis obsidibus consedisent, super negociis ecclesiasticis tractaturi, factione quorundam tumultus repentinus a Romanis excitatur, et in tantum rex angustiatur, ut pene iam fugam iniret, nisi Coloniensis archiepiscopus cum valida manu succurrisset et Romanos inaudita cede confectos fugere compulisset. Potitus ergo victoria, papam abduxit; sed postmodum

a) ita A 2; Hammenbrug A 1. b) ita A 2; Lotharius A 1 cum Ann. Hild. c) ita A 1. 2. d) adducto A 1. e) Albani A 1.

Recensio I. codd. A.

maximus, Antiochiae subiugator, Turcorum et Sarracenorum victor, moriuntur. His ita gestis, regis optimates quidam, communicato consilio, papam, qui adhuc in regia custodia detinebatur, adeunt, monent, orant, ut super regis negotio mitius tractet, iniuriae, si quam adversus regem habeat, obliviscatur, fedus cum rege ineat; regis sibi fidelitatem et obedientiam proponunt; omni modo sollicitant, ut que pacis et concordiae sunt cum primoribus regni disponere dignetur. Rex ipse pedibus eius humiliter profusus, veniam postulat, obedientiam sibi spondet, dummodo ei in regia potestate iure antecessorum suorum, catholicorum regum, uti concedat. Sicque sepius domnum papam, ut animi rigorem aliquantisper temperaret, attemptavit. Tandem Dei gratia aderat, que et domnum apostolicum a sententia pristina permutavit, et domnum regem, si quid in apostolicum deliquit, ex corde penituit. Itaque rex domnum apostolicum honorifice Romam redire permisit. Domnus vero apostolicus Romanis, ut pacem et concordiam cum rege habeant, persuadet, cum cardinalibus ceterisque personis ad tale negotium dignis de consecratione eiusdem tractat. Statuta autem die, Idus Aprilis, *Apr. 13.* in aeclesia beati Petri, cooperantibus episcopis ad hoc opus constitutis, presentibus Romanae ecclesiae cardinalibus, Theutonicis episcopis assistentibus, coram regni principibus regem cum magna gloria in imperatorem consecrat. Cum autem clerus missarum sollempnia festive usque in eum locum, quo populus fidelium communicare solet, perageret, domnus apostolicus, dato silentio, regem his verbis alloquitur: 'Hoc corpus domini nostri Ihesu Christi, natum ex Maria virgine, pro salute generis humani passum et crucifixum, sit^a confirmatio verae pacis et concordie^b inter me et te'. Et communicantes, invicem osculati sunt. Tantis vero sollempniis decenter peractis, imperator domnum apostolicum regiis muneribus donat, et — ne longius sermone protracto fastidium lectoribus

Recensio II. codd. B. C.

invicem concordantes, Romam redeunt, pacatisque Romanis, rex ab apostolico in imperatorem consecratur; cui inter communicandum cum osculo pacis confirmande^c tradidit privilegium; quod postea, eo recedente, iussit vocari privilegium, omnes in parte eius sentientes excommunicans, Rome synodo habita contra eum 125 episcoporum¹.

a) fit A 1. b) et concordie superscr. A 1. = c) deest C 2.

1) Haec ad Annales S. Albani referenda esse, statuit Sch.-B., p. 21 n. Sed potius Rosenfeldenses Schum p. 101. indicavit, fortasse cum illis coniunctos.

Recensio I. codd. A.

generetur — imperator a domno apostolico tamquam filius
Mai 21. a patre salutatur, dimittitur. Pentecosten Veronae celebrat;
Aug. 7. 7. Idus Augusti cum frequentissimo episcoporum aliorumque
 principum conventu patrem suum regio more Spire sepelit.
Aug. 15. In assumptione sancte Marie apud Mogontiam Adelbertus^a,
 omnium cancellariorum qui ante eum fuerant in aula regis
 celeberrimus, presente rege et consentiente, unanimi ecclesie
 electione Mogontinus archiepiscopus constituitur.

Seditio inter ducem Liutgerum^b et marchionem Rudol-
 fum oritur; set ante natale Domini coram imperatore Gos-
 lariae pacificantur. Palatinus comes Sigifridus solutus,
 honori suo restituitur.

Anno Domini 1112.

Imperator natalem Domini Goslariae celebrat. Eista-
 tiensis episcopus Evirhardus^{b*} Quintilinburg^c obiit.

Dissensio ducis Liutgeri^d et marchionis Rudolphi cum impe-
 ratore. Inde imperator commotus, principum sententia utri-
 que damnantur. Ducatus Ottoni de Ballenstad committitur,
 marchia Helprico. Imperator Saltquidele obsidet; ipsi vero
 non longe, cum imperatore pugnaturi, cum exercitu manent.
 Set misericordia Dei omnis illa bellorum rabies dissipatur.
 Predicti principes gratiam imperatoris obtinent, honoribus
 suis restituuntur.

Adelbertus^a, dudum Mogontinus^e constitutus episcopus,
 regiae custodiae mancipatur. Godescalcus Mindensis epi-
 scopus obiit.

Anno Domini 1113.

Imperator natalem Domini Erpesford^f celebrat. Otto
 locupletissimus comes de Sudvene¹ obiit. Wigbertus ab

Recensio II. codd. B. C.

7. Anno Domini 1112.

Dissensio ducis Lotharii^g et marchionis Rudolphi cum imperatore.
 Coniuratio Coloniae facta est^h pro libertate.

Werra² inter imperatorem et principes Saxonie, in qua
 Wibertus et Sigefridus palatinus comes eius perdunt gratiam,
 etⁱ Wibertus quidem capitur et regi offertur, et Sigefridus
 vulneratur, ex quo postea moritur. Cometa apparuit.

8. Anno Domini 1113.

Imperator expeditionem super Fresones^k fecit, ubi Colo-
 nienses, qui inter alios huic¹ expeditioni intererant, fraude

a) Albertus A1. b) Lotharium A1. b*) Everh. A2. c) Quidelinkeburg
 A2. d) Lotharii A1. e) Mogontinis A1. f) Erpesfrod A1. = g) Lotha-
 ringiei C1. h) facta est Colon C2. i) deest C1. k) Fris. C2. l) huic
 expeditioni des. C2, ubi aderant.

1) Zütphen. 2) Haec ad Ann. Rosenfeld. referenda esse, recte Schum-
 p. 101. statuisse videtur; cf. Scheffer-Boichorst p. 21.

Recensio I. codd. A.

amicis imperatoris capitur. Sifridus palatinus comes occiditur. Imperator Wormaliae pascha celebrat; eo adducitur Moguntinus episcopus; Triveles^a imperatori reddit; denuo custodiae mancipatur. Widelo episcopus Mindensis restituitur¹.

Anno Domini 1114.

Imperator natalem Domini Bavenberg celebrat. Altera die post epiphaniam, collectis totius regni principibus, nuptias ^{Jan. 7.} filiae regis Anglici ingenti cum gloria consummat. Ibi Lothowicus, qui se putabat bene in gratia regis^b esse, iussu eius comprehenditur et custodiae mancipatur. Que res multos principum contra regem exacuit.

Dissensio episcopi Coloniensis Friderici et ducis de Lovene Godefridi et comitis Westfalie Friderici fratrisque sui Heinrichi et Theoderici de Are et Heinrichi de Sudvene et Heinrichi de Lindburg^c. Contra quos imperator exercitum

Recensio II. codd. A. B.

ipsius imperatoris a Fresonibus^d circumventi, interventu ducis Saxonum evaserunt.

Otto locupletissimus comes de Sutvene^e obiit.

9. Anno Domini 1114.

Imperator memor iniuriarum suarum in Colonienses, et illam florentissimam totius Gallie et Germanie civitatem, toto etiam orbi famosissimam, aut extenuare aut obfuscare toto conatu deliberans, adunato grandi exercitu Alamannorum, Baioariorum et^f Saxonum cum duce suo Lothario, Divitense^g 2 castrum obsidere et evertere venit, ut, in illo presidio collocato, commeatus navium a Coloniensibus arceret. Cuius rei nuntium cum Colonienses accepissent, coacto in unum delecte iuventutis copioso apparatu, cum valida manu sagittariorum Renum transmeant, et aciebus ordinatis, virili exspectatione imperatoris impetum excipere non dubitant. Quorum audaciam imperator considerans, accepto suorum consilio, bellum usque ad vesperum^h satagit protrahere, ut quasi tedio affectis illorum acies attenuarentur, et sic facilius vincerentur. Interim equites utrimque quasi ad spectaculum in campo mutuo coequitantes exercebantur, sed grandine sagittarumⁱ densissimo a parte Coloniensium supervolitante, aut vulnerabantur adversarii^k aut interficiebantur. Erat autem in exercitu imperatoris quedam [barbara^l] legio, que

a) Thripeles A 2. b) Dei A 2; imperatoris A. Hild. c) Linbrug A 1. = d) Fris. C 2.
e) Sutvenne C 2. f) B. Saxonum etiam C 1. g) Duutense B 1. h) vesperam C 2.
i) densissima sag. C 1. k) a. interf. adversarii C 2. l) deest B 1. C 2.

1) Cf. *supra* a. 1106. 2) Deutz.

Recensio I. codd. A.

ductans, episcopatum Coloniensem^a et omnem circa regionem preda, flammis vastat. Gulike^{b.1} presidium satis munitum diruit. Cum autem reverteretur, Colonienses irruunt in eum, viriliter quidem, sed inutiliter. Capti enim sunt ibi ex eorum melioribus comes Gerardus^c de Gulike¹, Lambertus^d de Mulenarke; Evirhardus^e de Gandernol², vir militaris, occiditur.

Aug. 6. Gumbertus abbas Patherburnensis^f obiit 8.* Idus Augusti. Interea episcopus Coloniensis predictique principes Andernacum^g, Sincike ceteraque regiae possessionis destruunt, pleraque municipia capiunt, regiones Theoderici³ et Gerhardi⁴ vastant, Trothmunde^{h.5} flamma et preda diripiunt. Simili modo imperatoris amici vicem eisⁱ reddunt. Circa

*) 13. Kal. Aug. A 2.

Recensio II. codd. B. C.

loricis corneis ferro inpenetrabilibus utebatur, quas dum captande aure gratia exuissent — estus quippe erat —, continuo sagittis excepti, ad sex in momento sunt extincti^k. Verum imperator, loco non cedentibus adversariis, sed immobiliter persistentibus, satius arbitratur campo cedere quam male pugnare, et illa nocte inter munimenta plaustrorum se continens, sequenti die versus Veronam⁶ et Iuliacum, presidia Coloniensium, cum exercitu properat, preda, flammis et rapinis omnia vastat. Unde reversum Fridericus archiepiscopus, Godefridus dux Lotharingie, Henricus [de^l Lintburg, dux quondam Lotharingie, Henricus] comes de Sutven^m, Theodericus comes de Are excipiunt, viriliter quidem, sed infelicititer. Capti sunt enimⁿ ibi ex eorum melioribus comes Gerhardus de Iuliaco, Lambertus de Mulinharc^o; Everhardus^p de Gandernol, vir militaris, occisus. Superveniente⁷ autem Friderico comite Westfaliae^q et fratre eius Henrico cum^r valida acie, imperator bello avertitur, et insequentibus adversariis vix fuga labitur. Tercio post hinc bello in campis Anturnacensium, 9 miliaribus a Colonia distantibus, valido apparatu congregiuntur, ubi Colonienses, sicut solebant, victores efficiuntur. Congregato namque plurimo tam pedestris quam equestris agminis^s

a) Coloniense A 1. b) Guke A 2. c) Gerath A 2. d) Lanbrech A 2. e) Everhard A 2. f) Paterbrug A 1; Patherburg A 2. g) Aril'onacum A 2. h) Trochm. A 1; Trohm., infra Throhm. A 2. i) vicenies A 1. = k) occisi C 2. l) haec des. B 1. C 2, incuria scriptoris; Limtb. C 1. m) Sudven C 1; Suven corr. Sutven C 2. n) i. e. C 1. o) Mulenharc C 1. p) Everherdus C 2. q) Wisfalie C 2. r) deest B 1. C 2. s) acminis eadem manu suppl. B 1; maximo comitatu C 2.

1) Iulich. 2) Fortasse Randerath legendum esse, suspicatus est Sch.-B. 3) Clivensis. 4) Gelrensis. 5) Dortmund. Quaedam hoc loco omissa esse, statuit Sch.-B. p. 193. 6) Bonnam. 7) Superveniente — labitur ex Ann. Patherb. sumta esse, statuit Sch.-B. p. 34 n. 1.

Recensio I. codd. A.

festum sancti Mauricii imperator, coadunato Bawariorum, *Sept. 22.* Suevorum, Francorum, Thuringorum exercitu, Westfaliam invadit; amici sicut inimici iuxta habentur; Susacienses pecunia non parva impetum eius mitigant. Provincia Westfaliae concrematur. Commissum est prelium inter Colonienses et amicos regis, ubi Colonienses superiores existunt melioresque quosque hostium aut occidunt aut capiunt. Imperator Trothmunde^a munit, ubi et presidium collocat. Post hec regreditur. Udo Hildenesheimensis episcopus obiit. Predicti principes, imperatoris inimici, in episcopatu Monasterii rapinis, incendiis rursus deseuiunt.

Recensio II. codd. B. C.

comitatu, Saxonum videlicet, Francorum, Alemannorum, Bawariorum, Burgundiorum^b quoque fortissimo equitatu, imperator per suos duces pugnaturus, cum intolerabili multitudine Anturnacum venit, ipse quidem bello^c abstinens et non longe eventum pugnae operiens. Aderant et Coloniensium bellicosissime^d acies longe satis impari copia, sed non impari virtute et audacia, ductoribus Friderico duce et archiepiscopo suo, Heinrico quondam duce Lotharingiae, Theoderico^e comite de Arę, Heinrico comite de Kesle et aliis eque militibus viris, bello adprime assuetis. In prima acie Henricus dux cum parva manu ingentem armatorum copiam incurrens, tanta oppressus multitudine castris se recepit. Deinde cum horrissono tubarum strepitu uterque exercitus grandi animositate congregitur, et diu anceps bellum agitur. Tandem Coloniensium lectissima iuventus efferata [in^f hostem] aut vincere^g aut mori deliberat, et gravissima cede^h debachata, adversarios fugere coartat. Ibi Theodericus comes, miles fortissimus, magna pars victoriae, totus cum suis hostibus instans, more leonis circumquaque strages immensas operatur; plures ingenui et militares trucidantur et capiuntur; inter quos et Bertolfus dux Karinthiorum, imperatori fidissimus, captus^h, ipsius comitis Theodericiⁱ custodie mancipatur. Nullus preterea principalium virorum ex parte^k Coloniensium aut captus refertur aut occisus preter Heinricum comitem de Kesle, virum egregium, qui per fraudem suorum, equorum pedibus suffocatus, Colonie iuxta ecclesiam maiorem beati Petri honorifice tumultus^l est.

a) Trochm. A1; Throh. A2; cf. p. 54 n. h. = b) Burgundionum C2. c) deest C2. d) bellicosissime C1; bellocissime C2. e) Teod. B1. f) des. B1. C2. g) aut m. aut v. C2. h) est et add. C2. i) deest C2. k) ex parte des. C2. l) tumultatur C1.

Recensio I. codd. A.

Anno Domini 1115.

Imperator natalem Domini Goslarie celebrat. Duci Liutgero^a, episcopo Halverstatensi^b, palatino comiti Friderico, marchioni Rudolfo, ut curiae huic intersint, edicit. Non veniunt. In presidio Walbike interim^c commorantur. Gumberto abbate¹ mortuo, successit Hamako. Bruninchus^d Hildenesheimensi ecclesiae preficitur episcopus. Imperator Brunsvich occupat, Halverstat^e devastat. Orlagemunden obsidione ab amicis eius vallatur. Contra quos dux Liutgerus^f et principes predicti, adiunctis sibi Friderico comite Westfaliae, Heinricho, fratre eius, Henrico de Lintburg, Herimanno de Calvelage, tendunt. Imperator vero haut segniter eis in loco qui dicitur Welpesholt occurrit, ibique 3. Idus Februarii acriter cum eo congregiuntur et victoria plena potiuntur. Occiditur ibi ex parte regis Hagerus², vir fortis, et Cunradus^g de Merigon³ multique alii.

Teodericus sancte Romanae ecclesiae cardinalis presbyter cum frequenti Saxoniae principum conventu Goslariam venit⁴ et quedam de ecclesiasticis negotiis utilia disseruit.

Sub eodem tempore domnus imperator Mogontiam venit, cum subito eiusdem urbis familia, tam nobiles quam ministeriales, ipsum adeunt, orant, ad omne servitium suum fidelissimos se ammodo promittunt, dum episcopum, quem iam triennio captum detinuit, eis reddat. Tandem precibus eorum victus, tum etiam quasi vi pro temporis articulo coactus, episcopum eis reddidit, et, quod regni primates non poterant, Mogontiacensium hoc conventicula in brevi obtinuit.

Anno Domini 1116.

In nativitate Domini non pauci de regni principibus

Recensio II. codd. B. C.

10. Anno Domini 1115.

Imperator Brunsvich ad iniuriam Lotharii ducis Saxonum occupat et Halverstat devastat. Contra quem idem dux cum Saxonibus, adiuncto sibi Friderico archiepiscopo cum Coloniensibus, Friderico comite Westfaliae^h cum Heinricho, fratre eius, Henrico de Limburgⁱ, Herimanno de Calvelage, properat in loco qui dicitur Welpishold; ubi commisso certamine, imperator terga vertit, et plenam victoriam principes assecuntur.

Sub eodem tempore imperator Mogontiam venit; ubi episcopum loci iam triennio captum vi coactus civibus reddidit^k.

11. Anno Domini 1116.

In nativitate Domini multi principes Colonie conveniunt Theoderici

a) Lothario A 1. b) Halverstensi A 1. c) deest A 1. d) Brunnic A 2. e) deest A 2. f) Lotharius A 1. g) Cunrat A 2. = h) Wisfalie C 2. i) Lintburg C 1; Limbur C 2. k) reddit C 1.

1) Patherbrunnensi; v. supra p. 54. 2) Hoyer de Mansfeld. 3) Mehlingen? Sch.-B. 4) in nativitate sanctae Mariae Ann. Hild.

Recensio I. codd. A.

Coloniae conveniunt predicti cardinalis Theoderici consilio, cuius fama iam per regnum celebris habebatur, de ecclesiae rebus disposituri. Set idem cardinalis in itinere morte preoccupatus, Suelme¹ non sine lacrimis horum qui aderant obiit. Corpus eius humandum Colonie deportatur. Magna aeris inequalitas facta est.

Anno Domini 1117.

In octava sancti Iohannis euangelistae late per orbem ^{lan. 3.} terra terribili et inaudito hactenus terre motu concutitur; maxime vero in Italia minax hoc^a per multos dies continue desevit, adeo ut montium collisione et subversione Edisii^{b. 2} fluvii meatus per aliquot dies obstrueretur. Verona^c, civitas Italiae nobilissima, edificiis concussis, multis quoque mortalibus obrutis, corrui. Similiter in Parma et in Venetia aliisque urbibus, oppidis et castellis non pauca hominum milia interierunt. Unstrot fluvius, alvei sui profundo scisso, ex toto absortus est terre motu. Repleto autem ipso hiatu, licet post multa horarum spacia, solito fluebat lapsu.

Dux Alsaciae Fridericus cum Mogontinis acriter dimicat. Occiditur ibi comes Emico, Folcholdus^d de Malesburg^{e. 3} capitur. Rursum ante natalem Domini occurrunt. Ibi ex parte ducis vulgi multitudo plurima perimitur. Gertrudis marchisa nobilissima et potentissima obiit. Paucis ante natale Domini diebus caelum post solis occasum rubeo colore late resplenduit, nec longe post radius quasi solis late emicuit. Luna quoque prodigiale intuentibus signum edidit.

Anno Domini 1118.

Domnus papa Paschalis feliciter ad Dominum migravit. Successor ei^f eligitur Iohannes, ipsius antea cancellarius, qui

Recensio II. codd. B. C.

cardinalis consilio^g, cuius fama iam per regnum celebris habebatur, de ecclesiae rebus tractaturi. Sed idem cardinalis in itinere moritur, et corpus eius humandum Colonie deportatur^h. Magna inequalitas aeris facta est.

12. Anno Domini 1117.

In octava sancti Iohannis euangelistae terre motusⁱ maximus late per orbem plurima aedificia subruit^k. In Ytalia sane tantum desevit, ut Verona sive Berna, civitas nobilis, eodem concussa, oppressis multis mortalibus, corrueret^l. Similiter in aliis Ytalie urbibus plures interierunt.

13. Anno Domini 1118.

Domnus Paschalis obiit; cui successor eligitur Iohannes, ipsius antea cancellarius, qui et Gelasius secundus dictus est.

a) hoc periculum *Ann. Hild.* b) Edise *A 2.* c) *superscr.* Berna *A 1;* V. Berna *A 2.*
d) Folchot *A 2.* e) *littera r superscr.* *A 1.* f) eius *A 1.* = g) *deest* *B 1. C 2.*
h) deportatum est *B 1. C 2.* i) fit in marg. add. *C 2.* k) corruere *C 2.* l) corrui *C 1;* corruere *B 1. C 2.*

1) Schwelm. 2) Etsch. 3) Malsburg.

Recensio I. codd. A.

et Gelasius dictus est. Imperator vero alium subrogat, Bracarensem scilicet episcopum, quem etiam Gregorium vocant. Quo facto, Iohannes electus apostolicus Beneventum secedit; imperatorem cum idolo suo — hoc enim nomine quem ipse substituit vocatus est — omnesque huic parti consentientes excommunicavit. Burchardus Monasteriensis episcopus Constantinopolim ab imperatore directus, in itinere quo rediit mortuus est^a.

Cuono^b Prenestinus episcopus a domno Paschali missus, et eo mortuo, a successore suo, quem diximus, Gelasio ad officium sibi iniunctum per episcopum Vivariensem^c, virum litteris apprime^{c*} eruditum, corroboratus, Coloniam venit, ibique synodum, convenientibus ad eum Saxoniae episcopis, celebrat.

Baldwinus^d rex Iherosolimitanus moritur post multos pro christiana religione labores et iuxta fratrem suum Godefridum sepelitur. Iherosolimitani alium Baldwinum, nepotem suum, in locum eius substituunt.

Anno Domini 1119.

Domnus apostolicus Gelasius synodum in Francia celebraturus, apud Cluniacum moritur ibique sepelitur. Cui archiepiscopus Viennae, vir religiosus, succedit, Calixtus nomine.

Iun. 24. Imperator et principes regni in festo sancti Iohannis baptistae locuturi conveniunt et in concordiam redeunt, ita tamen, ut omnis causa, que hactenus ecclesiam disturbaverat et inter eos discordiae fomitem ministraverat, usque in pre-

Recensio II. codd. B. C.

Cuno^e Prenestinus episcopus a domno Paschali missus, et eo mortuo, a successore suo, quem diximus, Gelasio ad officium sibi iniunctum^f per episcopum Vivariensem^g, virum litteris adprime eruditum, corroboratus, Coloniam venit^h, ibique, ad eum convenientibus Saxonie episcopis, synodum celebravit. Balduinusⁱ rex Iherosolimitanus, frater Godefridi^k, moritur et iuxta eundem fratrem suum^l sepelitur; cui alius Balduinus^m de Burg subrogatur.

14. Anno Domini 1119.

Domnus apostolicus Gelasius synodum in Francia celebraturus, apud Cluniacum moritur ibiqueⁿ sepelitur; cui archiepiscopus Vienne succedit, et vocatur Calixtus secundus. Ipse^o papa synodum Remis in festo sancti Lucae celebrat; ubi imperator anathematizatur.

a) deest A 1. b) Cūno A 2. c) Ivvariensem A 1? c*) aprime A 1. d) littera B iam erasa A 1. = e) Kuno B 1. C 2. f) s. iunctum C 2; o. sanctum e corr. B 1. g) ariensem ordinatus in rasura B 1, ubi post adprime spatium duorum verborum deletorum usque ad roboratus, et manu recentiore add.: auctoritatis patrem B 1. h) deest B 1, qui aliis deletis manu rec. pergit: multis clericis e. c. Wormacie syn. i) alduinus iam manu rec. B 1. k) mitanus frater Godefridi manu rec. B 1. l) scriptura codicis B 1 evanescente, manus recentior in sepulchrum suum scripsit. m) Balduini | C 2. n) et B 1 manu rec. o) Hic B 1. manu rec.

Recensio I. codd. A.

sentiam domni apostolici Calixti differretur ibique determinaretur.

Calixtus papa synodum Remis circa festum sancti Luce ^{Oct. 18.} celebrat. Imperator non longe cum suis consistit, auditurus super synodalibus decretis¹, sicut in superiori principum conventu laudatum fuerat. Imperator anathematizatur, unde maior controversia recrescit.

Imperator a Coloniensibus honorifice excipitur, episcopo absente; unde episcopus divinum officium Coloniensibus interdicat².

Anno Domini 1120.

Imperator natalem Domini Monasterii³ celebrat.* Principes circa festum omnium sanctorum conveniunt, omnesque ^{Nov. 1.} in concordiam cum imperatore redeunt⁴. Archiepiscopus Mogontiae cum aliquot episcopis restitit. Fridericus palatinus comes, vir bonae memoriae, obiit. Castellum comitis Friderici Rudenberg⁵ quidam ex hostibus eius ex insidiis occupant.

Anno Domini 1121.

Dux Lotharius^{a. **}, comes Herimannus de Winceburg^b numerosa et forti manu Monasterium vadunt^c pro restituendo episcopo Theoderico. In qua restitutione incaute sancti Pauli templum, nobiliter constructum, incendio conflagravit^d.

*) A 1 manu saec. XIII. ex. in marg. add.: Hic cepit ordo Premonstratensis anno secundo Calixti pape, 26. Henrici quinti.

**) et comites de Cappenberg, Godefridus et Otto add. A 2, qui pergit: comes quoque.

Recensio II. codd. B. C.

Imperator a Coloniensibus honorifice excipitur^e, absente episcopo; unde episcopus divinum officium eis^f interdicat.

15. Anno Domini 1120.

Terremotus factus est.

Principes cum imperatore in concordiam redeunt. Fridericus palatinus comes obiit.

16. Anno Domini 1121.

Domnus Herimannus, bonae memoriae abbas, postquam prefuit 40 annis, obiit, et successit Rudolfus.

a) ita h. l. A 1. 2. b) Wincenberg A 2. c) adeunt A 2. d) conflagrant Ann. Hild. = e) suscipitur C 2. f) ipsis C 1; eis (del.) d. o. i. C 2.

1) Cf. Hessonis relationem, SS. XII, p. 410 sqq. 2) divinum officium in civitate fieri prohibuimus. Epist. Friderici archiepiscopi, Jaffé, Bibl. III, p. 392. Haec num ex Ann. Patherb. sumta sint, dubito. 3) Wormaciae Ekkehardus. 4) Haec dubiae fidei esse, Sch.-B. p. 138. monuit. 5) Rudenberg prope Arnsberg?

Recensio I. codd. A.

cum omni fere^a urbis loco¹. Predictus dux omnes fere urbis defensores, tam nobiles quam ministeriales, captos abducit.*

Sept. 29.

Circa festum sancti Mychahelis in sede episcopali Wirceburg^b imperator et totius regni principes conveniunt et, misericordia Dei opitulante, in concordiam redeunt, iudicio et consilio domni apostolici causam regis determinandam reservantes².

Anno Domini 1122.

Mai. 14.

Imperator festum pentecosten apud Traiectum celebrat. Ibiq[ue] orta seditio inter armigeros de re modica, uti sepe fit, usque ad milites armatos pervenit, eoque excrevit, ut imperatoris amici episcopum cum suis intra monasterium fugere compellerent, plerosque caperent, aliquos etiam trucidarent. Ipse vero episcopus in monasterio captus et imperatori presentatus, custodiae regiae deputatur; a qua non longo tempore interiecto fuga elapsus solvitur³. Omnia hec machinatione cuiusdam Gisilberti, qui episcopum infestabat, acta esse aiebant. Imperator Falkenburg^{c. 4}, castrum comitis Gozwini, captum diruit.

Sept. 1.

Circa festum sancte Marie⁵ Spire⁶ conventus principum fit. Ibi episcopus Hostiensis, vir religiosus, sanctae Romanae ecclesiae legatus, consulto domno apostolico Calixto, imperatorem banno absolvit. Imperator vero, ut ecclesiasticae iusticiae satisfaceret, investituras aecclesiasticarum dignitatum sancto Petro remisit, ita dumtaxat, ut, libera electione precedente et canonum gravitate conservata, impe-

*) A 2 add.: Porro comites Capenberg, qui huius facti videbantur auctores, penitencia ducti, seculo renuntiaverunt, Capenberg castrum in claustrum commutaverunt, centum et quinque ministeriales copiose inbeneficiatos cum prediis multis sancto Paulo apostolo donaverunt.

Recensio II. codd. B. C.

17. Anno Domini 1122.

Fridericus [Coloniensis^d] archiepiscopus cum Colonien-sibus Carpene^e castellum imperatoris obsidens, cepit et diruit.

Circa festum sancte Mariae Spire conventus principum fit; ubi Hostiensis episcopus, sanctae Romanae aecclesiae legatus, consulente apostolico Calixto, imperatorem banno absolvit. Imperator e contra

a) pene A 2. b) Werteburg A 2. c) r superscr. A 1. = d) deest C 1. e) Ker-pene alia manu s. XIII. superscriptum B 1; et ita C 2.

1) De tempore v. Sch.-B. p. 194. 2) Cf. LL. II, p. 74. 3) Aliter Ekkehardus a. 1123. rem narrat. 4) Cf. Anselmi cont. Sigeib., SS. VI, p. 373. 5) S. Mariae nativ. 6) Wormatiae.

Recensio I. codd. A.

rialis auctoritas quod sui iuris est in constituendis episcopis sive abbatibus vel abbatissis non amitteret; et si in constituendis his dignitatibus discordia, ut sepe fit, oboriretur, imperialis potestas consilio horum quibus sanior mens est contraireret et eos qui rectum conturbarent reprimeret.

Bertholfus dux de Zeringon assultum incaute ad villam Mollesheim¹ faciens, occiditur, iuvenis egregius, imperatori fidissimus.

Anno Domini 1123.

Imperator circa^a pentecosten ad fines occidentis descendit; Sculenburg² ad iniuriam episcopi Traiectensis Godebaldi obsidet. Dux Saxoniae Lotharius^b, episcopus Dietericus^c Monasteriensis^d, ut predictum castrum ab obsidione solverent, contra imperatorem rapta acie vadunt et non longe ab invicem fixis castris considunt. Palus interiacens, ne congrederentur, eos detinuit. Tandem predictus dux motis castris super Daventere irruit, hoc modo sperans imperatorem ab obsidione discessurum et pugnandi sibi locum fieri. Quidam vero de Monasteriensis episcopi parte quasi predabundi villam predictam invadunt, vallum transcendunt, propugnacula magna ex parte diruunt; villani vero, prout ipsa res monebat, fortiter resistendo eos repellunt, sicque aliquot amissis, in campo proximo considunt. Quo audito, imperator castrum deserit, Daventeri auxilium laturus tendit; castellani ab obsidione solvuntur. Dux vero castellanis vires reparat, ipsum castrum victualibus replet. His actis, voti sui compos remeat.

Imperator Wigberto marchiam in Misne tradit. Dux Lotharius^b in eandem marchiam Cuonradum de Witen ducit et collocat. Quo facto, cum Adelberto^e de Ballenstide usque ad Ilburg procedit, eorumque consensu qui in utrisque marchiis primates erant ambo marchias singulas regendas susci-

Recensio II. codd. B. C.

investituras aecclesiasticarum dignitatum beato Petro remisit, ita dumtaxat, ut^f, libera electione precedente, imperialis dignitas quod suum est in constituendis episcopis, abbatibus vel abbatissis non amitteret^g.

Bertolfus^h dux de Zaringon assultum ad villam Mollesheimⁱ incaute faciens occiditur, iuvenis^k egregius, imperatori fidissimus.

18. Anno Domini 1123.

Gerhardus^l abbas efficitur.

a) h. l. vocabulum unum erasum est A 1, nihil tamen excidit. b) ita A 1. 2. c) h. l. nomen Dietericus fere erasum est A 1; deest A 2. d) Monasterii A 2. e) Alberto A 1. = f) deest C 2. g) variaret B 1 manu rec. h) Gertolfus littera G miniata B 1. i) Mollesheim C 1; Mollenheim B 1 manu rec. k) vir vere B 1 manu rec. l) Gehardus C 1; Geh'dus C 2.

1) Molsheim prope Strassburg.

2) Schulenburg.

Recensio I. codd. A.

piunt. Wicbertus vero, auxiliantibus ei archiepiscopo Mogontino et duce Boemiae, duci Liutgero^a congressurus venit, set quasi fugiens rediit. Dux vero Boemiae, multis amissis, in terram suam abiit. Dux autem Lotharius Libuze¹ obsidione vallat, acceptoque obside filio Heinrici Cum-capite, qui castello preerat, victor, uti semper consuevit, redit.

Anno Domini 1124.

Wormacienses quosdam infra urbem obtruncant, inponentes eis imperatorem factione eorum gravem et adversum eis effectum; unde imperator commotus munitionem in Neuhuson² ad nocendum eis edificat. Quam ipsi, arrepto tempore, soluta scilicet custodia, diruunt. Imperator vero, causa eum provocante, Wormatiam obsidet plerosque ex eis meliores capit, obtruncat. Tandem longa obsidione coacti deditionem faciunt, bina marcarum milia ei persolvunt. Episcopus Bucco, quem ipsi ob imperatoris contemptum receperunt, iterum expellitur.

Magnae molis grando cecidit 9. Kal. Aug. Eclipsis solis facta est 3. Idus Aug. Maxima fames accidit. Calixtus papa obiit; cui Honorius successit. Fridericus comes de Arnesberg obiit.

Anno Domini 1125.

Imperator Traiecti infra ebdomadam pentecosten obiit; corpus eius Spire humandum deportatur. In festo sancti Aug. 24. Bartholomei apostoli omnes totius imperii principes Mogontiae conveniunt. Ibi episcopi, duces, marchiones, comites omnes unanimiter ducem Saxoniae Lotharium in regem eli-

Recensio II. codd. B. C.

19. Anno Domini 1124.

Magne molis grando cecidit^b 9. Kal. Augusti. Eclipsis solis^c facta est 3. Idus Augusti. Magna fames et^d hiemps asperrima. Renus congelatur. Kalixtus papa obiit; cui Honorius succedit^e. Fridericus comes de Arnesberg obiit.

Heinricus imperator Traiecti infra ebdomadam^f pentecosten obiit; corpus eius Spire humandum^g deportatur.

Anni Lotharii.

Primus^h annus. Anno dominice incarnationis 1125, ab Urbeⁱ autem condita 1876, annis ab origine mundi 5087ⁱ, Lotharius dux Saxonum bellicosissimus et victoriosissimus^k,

a) Lothario A = 1. b) cadit B 1 manu rec. c) solaris est visa Idus B 1 manu rec. d) ingens estus asperrimum bellum consecutum est B 1 manu rec., et R. c. post in marg. add. e) successit C 2; B 1 aliis deletis manu rec.: Kalixtus schismaticos et hereticos omnes, qui suo tempore invalescebant, coegit, obiit. Heinricus etc. f) ebdomadam C 1 g) h. Sp. d. C 2. h) P. a. des. C 2. i) 6324. B 1. C 2. k) victoriosus C 1.

1) Lebus. 2) Neuhausen prope Wormatiam.

Recensio I. codd. A.

gunt, virum iam inde ab adolescentia in bellis experientissimum et victoriis frequentissimum. Quocumque enim se verterat, speciali quodam fato quo Iulius Cesar usus^a, vicit; et quoniam ecclesiae studiosus defensor erat, 89. loco ab Augusto rex effectus, Coloniae ab eiusdem sedis archiepiscopo Friderico in regem una cum domna Rikenza, coniuge sua, consecratur. Radespone regio more excipitur. Rebus ibi rite dispositis, remeat.*

Anni Lotharii.

Anno Domini 1126.

Natalem Domini apud Argentinam celebrat. Fridericus dux Alsaciae nova quedam contra regem molitus^b, principum iudicio dampnatur. Rex ad patriam regreditur. Rotgerus Parthenopolitane urbis episcopus obiit; cui Norbertus successit.

Apud Corbeiam Wisura, glacię quasi obice eam repellente, inundando totam urbis aream occupat, pavementum ecclesiae preciosi martyris^c Viti more stagni contegit, set paulo post, opitulante eodem sancto, sine periculo ad solitum meatum redit. Preterea multis aliis in locis diversarum regionum magni terrores seu pericula ex nimia aquarum inundatione contigerunt.

Frequens principum conventus Goslariae rege presente fit. Expeditio post pentecosten contra ducem Fridericum ab omnibus collaudatur.

Rex, rapta acie admodum parva, in Boemiam pro restituendo Ottone, qui iniuste honore predictae provinciae privatum se querebatur, tendit, incaute quidem. Tria enim milia, non plus, secum assumpsit; hostium vero 20 milia aut amplius erant. Ducenti vero expeditiores regem precedebant, ad precipiendas indagine silvae, que Boemiam a Saxonia disternat, dispositi. Cumque hi per invia et abrupta silvae

*) A 1 add.: Anno Domini 1099.(?) Fridericus comes de^d Arnesberg obiit, qui contra comites de Capenberg diu dimicaverat. Tandem cum eis in concordiam redierat, data maiori fratri Godefrido filia sua in coniugium.

Recensio II. codd. B. C.

89.^e loco ab Augusto, ab^f omnibus in regem eligitur, et Coloniae ab archiepiscopo Friderico cum coniuge sua domina Richeza consecratur, regnavitque^g annis 13.

2. Anno Domini 1126.

Fridericus dux Alsaciae nova quedam contra regem molitus^h, principum iudicio dampnatur.

a) usu A 1. 2. b) molitur A 1? c) matris A 1. d) der A 2. = e) 88. post corr. 89. C 2. f) ab omnibus des. C 2. g) que deest C 1. h) molitur B 1. C 2.

Recensio I. codd. A.

quasi repentes laborarent, tum^a nivium magnitudine, tum indaginum incisione fatigati, hostium insidiis ex improviso circumveniuntur. Obtruncantur ibi plerique terrae meliores, viri fortes et nobiles, domi militiaeque clari. Quibus si in plano congregiendi copia esset, profecto, quantae virtutis essent, posteris innotuisset. Cadunt tamen non ut ignavi aut fugientes. Nemo ibi averso vultu, quod signum est fugientis, set adverso corruit. Quem quisque locum vivendo optinuit, eum moriendo non amisit. Hostium strages magna fuit. Otto quoque, cuius supra mentionem fecimus, inter hostium cadavera confertissima exanimis repertus est. Marchio Adelbertus^b, egregiae indolis iuvenis et militaris, capitur. Quo audito, rex atrocior in hostem concitatus et ut leo efferatus, pugnae se preparat, omnia experiri^c malens quam turpi fuga sibi que insolita vite consulere, et^d, ut de Iulio scriptum est¹:

Ire^e vel in clades properat, dum gaudia turbet.

Wothericus^f vero — nam id nomen erat ei qui Boemiam obtinuit —, audita regis constantia de adversis casibus nil tremefacti, expavit, supplices ad regem legatos destinat. Tandem adductus coram rege, prosternitur. Denique gratia regis vix inpetrata, homo regis efficitur, amodo se regi subditum et fidelem fore iuramento confirmat, captivos reddere repromittit, provinciam in beneficium accipit. His actis, rex admodum tristis super fortissimorum militum interitu regreditur.

Rex expeditionem movet super Fridericum ducem^g Alsaciae; set eo in munitiora terrae suae sese recipiente, rex infecto negotio redit. Henricus dux Baioariae et uxor eius Wilfhilt^h, filia ducis Saxonum Magni, obierunt.

Treveris apud Sanctum Eucharium reperitur corpus sancti Mathiae apostoli subtus altare Iohannis baptistae. Quo digne locato, deinceps ab omni populo Theutonico maxima devotione colitur.

Recensio II. codd. B. C.

Treverisⁱ apud Sanctum Eucharium reperitur corpus sancti Mathiae apostoli subtus altare sancti Iohannis baptistae.

Henricus dux Baioariae obiit.

a) tunc A 1. 2. b) Albertus A 1. c) experire A 1; experte quam A 2. d) velut A 2. e) Ire — clades des. spatium vacante A 2. f) Wothericus A 2. g) comitem Alsaciae A 2; Alsaziae A 1. h) Wilfhilt A 1. = i) Trevera C 1.

1) Lucan. Bell. Civ. VI, 284.

Recensio I. codd. A.

Anno Domini 1127.

Rex natalem Domini Coloniae celebrat, absente episcopo; epyphaniam vero Aquisgrani. Ibi temerarius tumultus coram *Ian. 6.* rege exoritur, sed moderatione eius adnullatur. Theodericus episcopus¹ pridie Kal. Marcii obiit. Karolus comes *Febr. 28.* Flandriae et Willelmus comes Burgundiae a suis crudeliter interimuntur, Karolus quidem in ecclesia in oratione prostratus, Wilhelmus vero noctu in cubiculo suo. Quidam nefarius homo Gissilbertus dictus, qui dominum suum episcopum Traiectensem et ecclesias Dei sub eo positas superioribus annis sepius infestabat², comprehensus iussu regis capitalem sententiam accepit³. Rex Norinberg urbem munitissimam obsidione premit^b; set nil relatu dignum actum est ibi. Heinricus Patherburnensis^c obiit; cui Bernardus^d successit. Godeboldus^e Traiectensis obiit; cui Andreas Leodiensis prepositus successit.

Anno Domini 1128.

Rex natalem Domini Wirzburg celebrat. Ibi sinistro rumore percellitur, scilicet Cunradum^f, fratrem Friderici ducis Alsaciae^g, regium nomen usurpasse. Hac de causa Magadeburgensis^h et Mogontinus archiepiscopi simulque plures alii qui tunc aderant episcopi eundem Cunradum excommunicaverunt, et postea eadem excommunicatio a domno apostolico confirmaturⁱ. Circa festum sancti Iohannis baptiste *Iun. 24.*

Recensio II. codd. B. C.

3. Anno Domini 1127.

Rex natalem Domini Coloniae celebrat, absente episcopo; epyphaniam vero Domini Aquisgrani. Ibi temerarius tumultus coram rege exoritur^k, sed moderacione eius^l adnullatur.

Karolus comes Flandriae et Wilhelmus^m comes Burgundiae a suis crudeliter occiduntur, Karolus quidem in oratione prostratus in aeclesia, Wilhelmus^m vero nocte in cubiculo suo. Quidam nefarius homo Gisilbertusⁿ, qui dominum suum episcopum Traiectensem^o et aeclesias Dei sub eo positas superioribus annis sepius infestabat, comprehensus iussu regis capitalem^p sententiam accepit.

4. Anno Domini 1128.

Rex natalem Domini^q Wirzburg celebrat^r; ubi sinistro rumore percellitur, scilicet Cunradum, fratrem Friderici ducis Alsaciae, regium nomen usurpasse. Hac de causa Magadeburgensis^s et Mogontinus epi-

a) accipit A 2. b) vallat A 1. c) Partherb. A 1; Spatherb. A 2. d) Berhardus A 2. e) Godebol A 2. f) C. sc. A 1. g) Alsaziae A 1 semper. h) Magadeburg A 1. i) confirmata est A 1. = k) oritur B 1. C 2. l) illius C 2. m) Willelmus C 2. n) Ge B 1 manu rec. o) Traiectensem B 1 manu rec. p) capitis B 1 manu rec. q) deest C 2; nativitatem B 1 manu rec. r) celebrat, Gelasius B 1 manu rec. s) Magab' B 1. C 1. 2.

1) Monasteriensis. 2) V. a. 1122. 3) Cf. Ann. S. Disibodi a. 1129, SS. XVI, p. 24.

Recensio I. codd. A.

expeditio regis contra Cunradum invasorem regni, obseditque urbem Spire, in qua ille invasor suum^a presidium, expulso episcopo, collocavit. Acceptisque rex obsidibus cum iuramento multorum nobilium, discessit circa festum sancti Martini.

Nov. 11. Anno Domini 1129.

Rex natalem Domini Wormatie celebrat^b. Ibi Gerhardus de Gellere^{b*} absens accusatus ab Herimanno de Calvelage male in parte regis sensisse, inducias se expurgandi accepit.

Febr. 2. Rex festum purificationis sanctae Mariae Coloniae¹ celebrat, absente episcopo, quia tunc, sicut et^b duobus superioribus annis, inimicicias exercebat contra regem. Ibi predictus Gerardus absque ulla conditione se in potestatem regis tradit; mille marcas pro eius liberatione et gratia regis inpetranda sui spondent.

In partibus occidentis viris malo usu comam nutrientibus subito capilli circa capita multis ardere ceperunt.

Mai. 16. 17. Kal. Iunii frequens^b conventus principum fit apud Corbeiam, presente etiam rege; ubi Fridericus Coloniensis archiepiscopus interventu principum regi reconciliatur. Post festum pentecosten rex Liutgerus^c urbem Spire iterum obsidione circumdat, quia fidem, quam superiori anno sponderant, et iuramentum, quod iuraverant, infregerunt.

Anno Domini 1130.

Rex natalem Domini cum multa frequentia principum circa urbem Spire in tentoriis celebrat. Tandem Spirenses, videntes constantiam regis, famē^b insuper et bellis coacti,

Recensio II. codd. B. C.

scopi et alii plures eundem Cunradum excommunicaverunt, et postea eadem excommunicatio a domino apostolico confirmatur. Contra quem rex veniens Spiram, in qua ille suum presidium^d, expulso episcopo, collocaverat, obsedit, sed^e acceptis obsidibus, discessit.

5. Anno Domini 1129.

Rex purificationem sanctae Mariae Coloniae celebrat, absente episcopo, quia tunc^f, sicut et^g duobus superioribus annis, inimicicias exercebat contra regem.

In partibus occidentis viris malo usu comam nutrientibus subito capilli circa capita multis^g ardere coeperunt.

Ipsa tempore Fridericus Coloniensis^h archiepiscopus regi reconciliatur.

6. Anno Domini 1130.

Rex Lotharius Spiram obsidens, civibus fame victis, urbem capit.

a) deest A 1. b) deest A 2. b*) Gellire A 2. c) Lotharius A 1, et ita infra.
= d) p. s. B 1. C 2. e) et C 2. f) deest B 1. C 2. g) deest C 2. h) a. Col. C 2.

2) Hac die Eltenae fuit; v. Sch.-B. p. 152.

Recensio I. codd. A.

sese una cum urbe deditioni regis tradiderunt in natali sanc- Dec. 28.
torum Innocentum. Coniux ducis Friderici, que civibus ad
solacium a duce infra urbem relicta fuerat, fame et nuditate
acriter afflicta, a rege Liutgero regalibus donis liberaliter^a
ditata, cum suis discessit. Rex autem cum suis ingressus,
epyphaniam Domini infra urbem coronatus celebrat. Tre- Jan. 6.
verensis episcopus contra regem sentiens, eo inconsulto Ro-
mam tendit, regis causam apud domnum apostolicum distur-
bare. Set in ipso itinere a Cuonrado, cui favebat, emulo
regis, miro Dei iudicio capitur et in vincula conicitur ibique
in captivitate moritur.

Honorius papa obiit; cui Innocentius successit. Post
cuius constitutionem aliquot elapsis diebus, quidam Petrus,
qui et Anacletus, filius Petri-leonis^b, qui papatum multis retro
temporibus affectaverat, militari manu papa substituitur,
annitentibus quibusdam cardinalibus timore magis quam
voluntarie.

Rex pascha Goslariae¹ celebrat, pentecosten vero Quide- Mart. 30.
lingeburg. Quidam principes inter se dissidentes ibi in con- Mai. 18.
cordiam redeunt. Norinberg, urbem munitissimam, quam supe-
riori anno obsederat, rex in deditionem accepit. Burchar-
dus de Lucca, amicus regis, in cimiterio ecclesie^c occiditur,
iussu ut dicitur Herimanni comitis de Winceburg^d; unde rex
non minima affectus animi tristitia, scilicet tam de interitu
amici quam de perpetrata iniusticia, predictum castrum²
obsidione circumdat.

Recensio II. codd. B. C.

Honorius papa obiit^e; cui Innocentius secundus succedit,
[qui^f et^g Gregorius].

Eodem tempore constituitur^h et alius, Petrus, filius Petri-
leonisⁱ, et^k Anacletus secundus vocatur. Hac dissensione
Innocentius Roma¹ expulsus, ad regem in Gallia se contulit,
et^m ipso annuente vices apostolicas hisⁿ in partibus sibi
vendicavit. Ceterum ex illa parte Alpium omnes^o Anacleto
favebant. Verum Innocentius^p regis et optimatum regni corro-
boratus^q auxilio, ex hac parte Alpium quatuor annis agens,
concilia congregavit, decreta statuit, episcopos ordinavit, et
omnia que iuris apostolici erant^r libere egit.

a) deest A 1. b) Peterleonis A 1. c) deest A 1. d) Wirceburg A 1; Wurze-
burg A 2. = e) efficitur B 1 man. rec. f) haec des. C 1. g) qui in Gr. B 1 man. rec.
h) tempore astituitur ei B 1 man. rec. i) f. Chilionis B 1 man. rec. k) deest B 1;
sec. man. rec. l) hinc B 1 man. rec. m) deest B 1. n) in p. hiis C 2.
o) deest C 2. p) Noc. B 1 man. rec. q) conboratus B 1 man. rec. r) deest C 1.

1) Ann. Magdeb., SS. XVI, p. 183: Bavenberch.

2) sc. Winceburg.

Recensio I. codd. A.

Anno Domini 1131.

Rex natalem Domini^a Ganderesheim^b celebrat. Herimannus comes, diffidens rebus suis, sese una cum predicto castro potestati regis tradit¹. Quem rex custodiae deputat, castrum vero solo tenus everti imperat. Dominica ante
Mart. 22. mediam quadragesimam, scilicet 11. Kal. Aprilis, celeberrimus conventus principum fit Leodii, domno apostolico Innocentio et rege Lothario presentibus, ubi multa tam de aecclesiasticis negociis quam de regni utilitatibus provide ordinata sunt. Ibi Halverstadensis episcopus Otto nomine, qui ab Honorio papa quorundam factione episcopali officio degradatus erat, interventu regis et principum officii sui plenam
Apr. 19. restitutionem ab apostolico promeruit. Rex pascha Treveris celebrat. Urbs^c Traiectensis tota cum omnibus ecclesiis ibidem constructis incendio conflagravit. Similiter et in aliis pluribus locis multa incendia tam aecclesiarum quam aliarum edium facta memorantur. Fridericus dux Alsaciae depredationes aecclesiarum facit; contra quem rex expeditionem^d movet circa pentecosten. Set duce locum pugne non dante, rex pleraque castella eius capit et destruit. Fridericus Coloniensis archiepiscopus obiit; cui Bruno successit.
Iun. 7. Rex, expeditione mota contra Danos, eos ad deditionem coegit; pro cuius gratia impetranda 4 milia marcarum persolvunt. Simili modo super rebellantes Sclavos irrui eosque^e subiugavit.

Anno Domini 1132.

Rex natalem Domini Coloniae celebrat. Ibi Monasteriensis episcopus Ecbertus infirmatus obiit, reportatusque ad sedem suam honorifice tumulatur; cui Wernerus successit.

Recensio II. codd. B. C.

7. Anno Domini 1131.

Dominica ante mediam quadragesimam 11. Kal. Aprilis celeberrimus conventus principum fit Leodii, domno apostolico^f Innocentio et rege Lothario presentibus. Urbs Traiectensis tota cum omnibus ecclesiis ibi constructis incendio conflagravit. Similiter et in aliis pluribus locis multa incendia facta sunt. Dominus Fridericus Coloniensis archiepiscopus obiit.

Rex Lotharius expeditionem super Danos et Sclavos movit eosque subegit.

8. Anno Domini 1132.

Rex natale Domini Coloniae celebrat, in cuius presentia gravissime partes fiunt utriusque ordinis, cleri scilicet et populi,

a) deest A 1. b) Gandereshim A 2. c) r superscr. A 1. d) c. p. e. m. A 2.
 e) que deest A 2. = f) I. ap. B 1. C 2.

1) d. 31. Dec. Ann. Erphesf., SS. VI, p. 538.

Recensio I. codd. A.

Eclipsis lunae facta est 5. Nonas Martii. Vehementissima vis ventorum innumera edificia subruit. Elevatio corporis domni Godehardi Hildenesheimensis episcopi; ubi Domini cooperante gratia plurima sanitatum dona infirmis prestantur. Mart. 3.

Circa festum assumptionis sancte Mariae profectio regis in Italiam pro consecratione sua ab apostolico apud Romam in cesarem. In quo itinere cum ad urbem Augustanam venisset, eam pacifice ingressus est; set quorundam civium factione seditio contra^a socios regis exorta est, et hac de causa repentino igne, ut in tali tumultu fieri solet, civitas fere tota conflagravit, et multi tam gladio interfecti quam igne suffocati sunt. Aug. 15.

Anno Domini 1133.

Rex natalem Domini in Longobardia apud villam Medicinam dictam celebrat. Per Italiam pleraque munita loca sibi resistentia capit. Tandem 2. Kal. Mai. Romam cum summo favore ingreditur ibique 2. Nonas Iunii, que tunc dies^b dominica exstitit, Lateranis in basilica sancti Iohannis baptiste a domno apostolico Innocentio in cesarem consecratur. Bernardus Patherburnensis episcopus, qui tunc cum rege aderat, usum rationalis in celebrationibus missarum^c constitutis temporibus et in consecrationibus aeccliesiarum seu ordinationibus aeccliesiasticorum graduum in proprio tantum epi- Apr. 30.
Iun. 4.

Recensio II. codd. B. C.

in electione domini Godefridi Santensis prepositi, presidentibus tribus cardinalibus, sancte Romanae ecclesie legatis, Wilhelmo^d scilicet^e Prenestino episcopo, Widone, qui Innocentio Romae successit, et Iohanne Cremensi episcopo. Tandem iudicio regis et principum et ipsorum cardinalium ad unanimatem ecclesia perducitur, et^f saniori consilio, Godefrido cessante, domnus Bruno, prepositus Sancti Gereonis, Coloniensi cathedrae intronizatur. Interim dum hec agenda tractantur, Ekbertus^g Monasteriensis episcopus, primum decanus maioris aeccliesiae beati^h Petri Coloniensis, qui huic concilio intererat, ibidem infirmatus moritur, reportatusque ad sedem suam, tumulatur; cui Wernerus successit.

Vehementissima vis ventorum innumera edificia subruit. Ipso anno elevatum est corpus sancti Godehardi.

9. Anno Domini 1133.

Rex Romam proficiscitur ad restituendum Innocentium sedi apostolice. Transiens ergoⁱ per Ytaliā, pleraque munita loca^k sibi resistentia capit, tandemque 2.^l Kal. Mai. Romam summo

a) vocabulum erasum A 1, sed nihil deest.

b) deest A 1.

c) m. c. t. et in c.

des. A 2. = d) Wilhelmo C 2.

e) deest C 2.

f) atque B 1 man. rec.

g) Eg-

bertus C 1.

h) sancti C 1.

i) autem C 2.

k) deest B 1. C 2.

l) pridie C 2.

Recensio I. codd. A.

scopatu sibi suisque successoribus a predicto apostolico Innocentio promeruit¹. Post hec in reditu cum rex cum suis ad quendam locum venisset, qui propter situs angustiam Clus² quasi preclusus vocatur — quippe ex una parte excelsissimo^a monte adiacente, ex altera parte profundissimo flumine currente, via in medio quatuor seu quinque itinerantium spacio patente —, et cum ibidem transitus regi ab incolis negaretur, ipse miro eventu et perspicuo Dei auxilio eundem locum celeriter irrumpendo, fugatis hostibus, cum suis pertransiit, et urbem in supercilio ipsius excelsissimi montis positam repentino assultu cepit, et principem eiusdem urbis, auctorem huius rebellionis, secum captivum abduxit.

Jun. 26. Duo circuli, maior et minor, circa solem apparuerunt 6. Kal. Iulii circa horam terciam; minor circulus ambiens principale templum Paterburnensis sedis et maior circumdans ipsam civitatem, ut ibidem consistentibus videbatur. Ipsa die hora nona ipsum principale templum cum omni fere civitate, proh dolor! incendio^b conflagravit.

Aug. 2. Eclipsis* solis facta est 4. Nonas Augusti circa horam 6, in tantum ut stellae in celo apparerent. Magna inequalitas aeris et pluviarum inundatio per totum tempus messis subsecuta est. Consobrinus imperatoris³ occiditur Traiecti a Godefrido⁴ et fratre eius Herimanno de Kuch^c.

Rex Dacorum pluribus advenis Theutonicis terram suam incolentibus truncationes membrorum facit. Hac de causa imperator expeditionem super eum movere intendit^d.

*) *A 2 ita*: Indictione 11, 4. Non. Augusti, luna 27. existente, hora diei 7, feria 4. eclipsis solis facta est, et obtenebratum est celum, stelle vise sunt.

Recensio II. codd. B. C.

favore ingressus, cum iam defunctus esset Anacletus⁵, sedi apostolice restituit Innocentium, a quo etiam 2. Non. Iunii Lateranis in ecclesia sancti Iohannis in imperatorem consecratus, post bella et victorias aliquantas in Gallias^e rediit, ducens secum captivum principem quendam Ytaliae.

Eclipsis solis facta est 4. Non. August., hora diei sexta, in tantum ut stellae in caelo apparerent. Magna inequalitas aeris et pluviarum inundatio per totum tempus messis subsecuta est. Consobrinus imperatoris occiditur Traiecti a Godefrido et fratre eius Herimanno de Kuch.

a) exc. m. adi. ex a. p. des. *A 2*.
A 1. = e) Galliam *C 1*.

b) deest *A 1*.

c) Kuch *A 2*.

d) tendit

1) *V. chartam Reg. hist. Westf. II, p. 15.*

2) *Clausen ad fluvium Eisack.*

3) Florentius, filius Florentii comitis de provincia Hollant

Ann. S. 4) *de Arnsberg.*

5) *Anacletus anno demum 1138, die 25. Ian. mortuus est.*

Recensio I. codd. A.

Anno Domini 1134.

Novus imperator natalem Domini Coloniae celebrat. Ibi temerarius tumultus urbicorum coram imperatore exoritur, et eo nondum sedato, inde discessit. Pascha Halverstat pera- *Apr. 15.* git. Ibi rex Dacorum¹ veniens, sese in potestatem imperatoris^a tradit, obsides dat, iuramentum facit, se successorumque suos nonnisi permissu imperatoris successorumque suorum regnum adepturum; et pulchro spectaculo, nusquam retro prioribus temporibus audito, ipso sancto die paschae idem rex Dacorum, regio more coronatus^b, coram coronato de more imperatore gladium ipsius portat. Post hec in gratia imperatoris redire permissus, cum in patriam suam venisset, occiditur in sancto die pentecosten ab emulis suis, anniten- *Iun. 3.* tibus advenis Teutonicis, quos truncatione membrorum damnaverat. Norbertus* Magatheburgensis^c episcopus obiit; cui Cuno^d successit. Post festum sancti Iacobi imperator *Iul. 25.* expeditionem movens super Fridericum ducem Alsaciae, plura eius castella destruit, inter quae famosum eius oppidum in Suevia nomine Ulma^{e.2} captum incendio tradit, et regionem predabundus perambulat. Fridericus dux tandem diffidens rebus suis, gratiam imperatoris per quoscumque potest^f obtinere^g elaborat.

Anno Domini 1135.

Imperator natalem Domini Aquisgrani celebrat. Ibi Colonienses gratiam imperatoris optinent. Ibidem imperator et Coloniensis episcopus dissentientes ab invicem, discordati

*) *manu saec. XIII. ex. vel XIV. margini A 1 add.:* Norbertus, qui instituit ordinem Praemonstratencium.

Recensio II. codd. B. C.

10. Anno Domini 1134.

Novus imperator natale Domini Coloniae celebrat. Ibi temerarius tumultus urbicorum coram imperatore exoritur, et eo nondum sedato, inde discessit. Rex Dacorum veniens, se in potestatem imperatoris tradit, obsides dat, iuramentum facit, se successorumque suos nonnisi permissu imperatoris successorumque suorum regnum adepturos. Post hec cum pace redire permissus, in sancto die pentecost. ab emulis suis est occisus.

11. Anno Domini 1135.

Imperator natale Domini Aquisgrani celebrat; ubi Colonienses eius gratiam obtinent. Ibi etiam imperator et Coloniensis archiepiscopus

a) regis A 1. b) veniens — coronatus *bis exhibet A 2.* c) Magdaberg. A 1, Magda in loco raso. d) Bruno m. s. XIV. superscr. A 1. e) Olma A 1. f) potuit corr. potest A 1. g) deest A 1.

1) *Filius regis Nicolai Magnus.* 2) *Ulm.*

Recensio I. codd. A.

- discedunt. Dominica ante¹ mediam quadragesimam, scilicet
Mart. 17. 16. Kal. Aprilis, frequens principum fere totius regni con-
 ventus fit apud Bavenberg, imperatore cum valida manu
 electorum militum et armorum copia presente. Dei gratia
 astipulante, predictus Fridericus dux Alsaciae, annitentibus
 principibus, in concordiam cum imperatore redit. Coloniensis
 episcopus ibidem interventu principum et satisfactione sua
 veniam promeruit delicti sui in imperatorem. In festo
Mai. 26. pentecosten apud Magatheburg^a primum principes regni
 coram imperatore firmissimam pacem domi forisque ad decem
 annos iuraverunt, et deinde cetera multitudo plebis tam ibi
 quam per singulas regni^b partes hec eadem facere suadetur
 et compellitur. Dux Boemiae² et dux Ungariorum inimici-
 cias invicem habentes ibidem³ confederantur. In festo
Sept. 29. sancti Mychahelis in loco qui dicitur Mühlenhusen Cunradus,
 aliquando usurpator^b regii nominis, frater Friderici ducis,
 imperatori reconciliatur.

Anno Domini 1136.

Imperator natalem Domini Spire celebrat. Ibi mortuus
 est Heinricus marchio, filius Wicberti comitis. Hoc^c anno
 obsides numero 12 Godefridi comitis de Kuch^d sese in pote-
 statem regis tradunt. Ipse Godefridus cum fratre suo Heri-
 manno ab imperatore proscribitur in terra ipsorum, scilicet
 salica, more antiquorum.

Irruptio Sclavorum in partes Saxoniae; contra quos Adel-
 bertus^e marchio exercitum movens, terram eorum non semel
 hostiliter invasit et depopulatus est.

Recensio II. codd. B. C.

dissentientes ab invicem, discordati discedunt. Postea ipse et Fri-
 dericus dux Alsaciae interventu principum imperatori reconciliantur⁴.

In festo pentecost. omnes principes regni coram imperatore fir-
 missimam pacem ad decem annos iuraverunt, et deinceps cetera mul-
 tudo idem facere compellitur.

12. Anno Domini 1136.

Imperator natale Domini Spire celebrat. Ibi mortuus est Hein-
 ricus marchio, filius Wiberti comitis. Hoc anno obsides numero 12
 Godefridi de Kuch sese in potestatem imperatoris tradunt. Ipse
 Herimannus, frater Godefridi, cum fratre suo proscribitur.

a) Magetheb. corr. Magatheb. A 1. b) deest A 1. c) H. a. des. A 2. d) Cuc A 2.
 e) Albertus A 1.

1) *Rectius post dixisset, ut monuit Sch.-B. p. 161.* 2) *Poloniae.*
 3) *Merseburg; v. Ann. Erpbesf., SS. VI, p. 540.* 4) *reconciliantur*
ex Ann. Brunv. fluxisse videtur.

Recensio I. codd. A.

Circa festum assumptionis sancte Mariae expeditio impe- *Aug. 15.*
ratoris in Italiam.

Inter Sosacienses et Arnesbergenses^a depredationes, incendia, homicidia exercentur, absente imperatore.

Anno Domini 1137.

Imperator natalem Domini, similiter et paschale festum *Apr. 11.*
in Italia celebrat, pentecosten vero apud Barum cum gene- *Mai 30.*
rali conventu Italicorum principum. Ibi Bruno Coloniensis episcopus obiit; cui Hugo decanus Sancti Petri [apostoli^b] successit; qui et ipse post paucos dies ibidem obiit; ibique ambo conditi iacent. Princeps Apuliae Rōizir^c nomine, ob cuius insolentiam maxime imperator Italiam intraverat, statuit castrum satis munitum in ipso latere civitatis Bare, in quod castrum multitudinem predonum collocaverat, qui terra marique, quoquo attingere poterant, inauditis miseriis et calamitatibus regiones opprimebant. Simili modo per totam pene^d Italiam fecerat. Pentecosten celebrato, imperator castrum^e cum exercitu vallat, quod nimio sudore devincens, igni tradit soloque coequat. Predones comprehensi suspensi sunt circa turrim exustam numero 500 vel eo^e amplius. Quo terrore omnis civitas, omnis munitio regiae se potestati tradit. Exhinc imperator in Calabriam^f ambulavit. Ibi legati

Recensio II. codd. B. C.

Circa festum assumptionis sancte Marie expeditio imperatoris in Ytaliā.

Inter Susatienses^g et Arnesbergenses^h depredationes, incendia, homicidia fiunt, absente imperatore.

13. Anno Domini 1137.

Imperator natale Domini et pascha in Ytalia celebrat, pentecosten vero apud Barim cum generali conventu Ytaliorumⁱ principum. Ibi dominus Bruno secundus Coloniensis archiepiscopus obiit, et in ecclesia beati Nycholai ibidem honorifice tumulatur; cui dominus Hugo, decanus Sancti Petri, successit, et ab apostolico Innocentio ordinatus, eodem anno exul^k moritur.

Princeps Apulie Rūtgerus nomine, ob cuius insolentiam maxime imperator Ytaliā intraverat, statuit castrum satis munitum in ipso latere civitatis Bare, in quod^l predones collocaverat, qui terra marique inauditis calamitatibus regiones opprimebant. Simili modo per totam pene Ytaliā^m fecerat. Pentecosten celebrato, imperator castrum cum exercitu vallat, quod magno labore devincens, igni tradit soloque coequatⁿ. Predones comprehensi suspensi^o sunt circa turrim^p exustam numero quingenti vel eo amplius. Quo terrore omnis civitas et omnis munitio

a) Asnesb. A 1. b) deest A 2. c) Rōizir A 2. d) fere A 1. e) deest A 1.
f) Calabria A 1. = g) Susant. C 1. h) Arnesburgenses C 1. 2. i) pr. Yt. B 1. C 2.
k) exul ordinatus m. C 2. l) quo C 1. m) Ytaliā pene 2. n) coequant B 1.
o) deest C 1. p) murum C 2.

Recensio I. codd. A.

Grecorum ad eum magnifice veniunt, quos ipse magnificenter suscepit ac remisit.

Adelbertus^a Mogontinus archiepiscopus obiit; post cuius obitum^b civitas una cum principali templo, heu pro dolor! igne concremata est. Marchio Adelbertus^a, collecta valida manu, hyemali tempore terram Sclavorum predabundus perambulavit.

Imperator, rebus in Italia compositis, cum iam repatriare disponit, in ipso itinere, tam senio quam infirmitate gravatus, 2. Nonas Decembris obiit. Huius regis tempora iocunda fuere^c. Nam bona aeris temperie, omnigena terrae fertilitate, cunctarum rerum copia non solum per regnum, set et pene per totum mundum exuberabat. Hic pace affluebat, concordia regnabat, tranquillitate imperabat, moderatione fulgebat. Pace belloque clarissimus erat. Merito a nobis nostrisque posteris pater patriae appellatur, quia erat egregius defensor et fortissimus propugnator, nichili pendens vitam suam contra omnia adversa propter iusticiam opponere. Et ut magnificentius de eo dicamus, in diebus eius populus terrae principem terrae non pertimuit nec violentorum manibus subiavit. Unusquisque enim sua liberaliter pacificeque possidebat. Ergo pro pacificis erga Dei ecclesiam ab eo gestis optamus, ut alta pace in Domino quiescat et eterna beati-

Recensio II. codd. B. C.

regiae se potestati tradidit. Exhinc imperator in Calabriam ambulavit, ubi legatos Grecorum obviam habuit.

Ipso tempore Mogontia^d una cum principali templo igne^e combusta est.

Imperator, rebus in Italia compositis, cum iam repatriare disponit, in ipso itinere tam senio quam infirmitate gravatus, 2. Nonas Decembris obiit, vir egregius et digne pater patriae appellandus; quo decedente pax et tranquillitas et rerum copia, quae^f eo imperante vigeabant^g, hactenus cessaverunt. Corpus eius delatum in patriam, sepelitur regio more in hereditate paterna, loco^h dicto Liutheron. [Huius^k regis tempora iocunda fuere. Nam bona aeris temperie, omnigena terre fertilitate, cunctarum rerum copia non solum per regnum, sed et pene per totum mundum exuberabat. Hic pace affluebat, concordia regnabat, tranquillitate imperabat, moderatione fulgebat. Pace belloque clarissimus erat. Merito a nobis nostrisque posteris pater patriae appellatur, quia erat egregius defensor et fortissimus propugnator, nichili pendens vitam suam contra omnia adversa propter iusticiam opponere. Et ut magnificentius de eo dicamus, in diebus eius populus terre principem terre non pertimuit, nec violentorum manibus subiavit. Unusquisque enim sua liberaliter pacificeque possidebat].

a) Albertus A 1. b) in marg. prima man. suppl. A 1. c) fuerat corr. fuere A 1. = d) Moguntia C 1. e) deest B 1. C 2. f) qui B 1. C 2. g) vigeat C 2. h) in loco C 2. i) qui dicitur B 1. C 2. k) haec des. C 1.

Recensio I. codd. A.

tudine perfruatur. Corpus eius delatum in patriam, sepelitur regio more in hereditate paterna, in loco dicto Liutheron.

Anni^a Cuonradi tercii.

Anno Domini 1138.

Imperatrix Richinza indixit conventum principum in festo purificationis sanctae Mariae Quitelingeurg. Qui conventus *Febr. 2.* impeditus est ab Adelberto marchione et suis commanipularibus, tollentibus omne servitium imperatricis, quod ibi habere debuit, et introitum in urbem ei prohibentibus et plurima dampna tam rapinis quam incendiis ei inferentibus.

Colonienses episcopum sibi constituunt Arnoldum, prepositum Sancti Andreae; Mogontini quoque super se levant episcopum Adelbertum^b iuvenem, prioris Adelberti^b nepotem.

Cunradus Suevus, aliquando, ut supra dictum est, usurpator regii nominis, latenter primum levatus est in regem factione Adelberonis^b Treverensis archiepiscopi et paucorum principum. Qui Cunradus regalia, que Henricus dux Baioariorum, qui et dux Saxonum, gener Liutgeri^c regis, sub se habuit, callide acquisivit, et eundem ducatu Saxonie privare voluit, dato eodem Adelberto^b marchioni. Hinc cedes, rapinae, incendia per totam Saxoniam facta sunt. Unde¹ Henricus dux fratri Welponi ducatum Baioariae cum pro-

Recensio II. codd. B. C.

Anni Conradi^d.

Anno dom. inc. 1138,

ab Urbe autem condita 1889.^e Conradus^d eiusdem nominis tercius^f, dux Alemannie, frater Friderici ducis Alsatie, 90. loco ab Augusto^{*} eligitur in regem, regnavitque annis 14.^g

Coloniae archiepiscopus levatur Arnoldus, primus prepositus Sancti Andreae.

Ipsa anno sedicio gravissima inter cives et ipsum^h episcopum oritur, et vix tandem post magnam tumultuacionem sedatur.

Conradus^d rex effectus regalia, que penes Henricum ducem Saxonie et Bawarie, generum Lotharii imperatoris, erant, callide acquisivit, et ipsum ducatu Saxonie privare voluit, dato eodem Adelberto marchioni. Hinc cedes, rapine, incendia per totam Saxoniam facta sunt. Unde Henricus dux fratri Welphoni ducatum Baioarie cum pro-

*) communi consensu pari consilio ab omnibus in regem eligitur C 2.

a) haec des. A 2. b) Alb. A 1 semper. c) Lotharii A 1. = d) Cunrad. B 1. C 2. e) 1888. C 1. f) heres tercius C 2. g) 13. C 2; columnam sequentem codicis totam fere Conradi tertii imago occupat. h) deest C 2.

1) Haec ad a. 1139. pertinent; sed minus recte tradita sunt; cf. Bernheim, 'Forschungen' XV, p. 252.

Recensio I. codd. A.

vincia committens, valida manu Saxoniam tendit, et similis factus leoni in operibus suis, diruens urbes et castella, perscrutatus est iniquos qui terram perturbabant, ipsumque^a auctorem totius mali Adelbertum marchionem post dominum suum regem exulare coegit. Tunc Bernardus de Plozeke^b, cognatus imperatricis, licet sero penitentia ductus, tandem post subversionem urbis et distractionem facultatum suarum, domnam imperatricem adiit, pro admissa infidelitate veniam petiit et impetravit. Herimannus etiam de Wincenburg^c a rege suscipiens bona minus sibi profutura, beneficia scilicet ad regia^d vexilla pertinentia, que hactenus comes Sifridus de Homburg^{e.1} possederat, ab ipso comite plurimis preliis lascescitur, devastatur; unde et viribus diffidens, datis sacramentis, tam duci quam comiti reconciliatur.

Anno Domini 1139.

Rex natale Domini Goslariae celebrat. Andreas Traiectensis episcopus obiit; cui Hartbertus successit. Circa
Iul. 25. festum sancti Iacobi apostoli expeditio regis in Saxoniam contra Heinricum ducem; set illo viriliter cum magno exercitu iuxta Crucenberg² occurrente, rex infecto negotio re-

Recensio II. codd. B. C.

vincia committens^f, valida manu Saxoniam tendit et ipsum Adelbertum marchionem post regem exulare fecit.*

2. Anno Domini 1139.

Circa festum sancti Iacobi expeditio regis in Saxoniam contra Heinricum ducem; sed illo viriliter cum magno exercitu iuxta Crucenberg^g occurrente, rex infecto negotio rediit. Nec multo post idem dux veneno, ut fertur, vitam finivit. Albertus marchio morte ducis exhylla-

*) *hoc loco C 2 (fol. 64 col. 1 med.) historiam Hildegardis prophetissae inserit, sic pergens: In huius regis Cunradi temporibus floruit quedam prophetissa nomine Hildegardis et (imago Hildegardis hic inserta) hec multa de futuris temporibus in sua prophetia prenuntiavit. Unde ista dabuntur indicia ante scisma illud, sub quo episcopi et clerici de locis propriis expellentur. Ex libro divinorum operum capitulo nono secunde partis (rubrica hucusque). Cum peccata hec — et propterea timeo, quod in brevi veniant super nos omnia que scripta in libro hoc. Explicit prophetia sancte Hildegardis, que prophetavit in tempore Cunradi regis. Sequitur cronica secundi anni Cunradi regis (f. 101' col. 1. med.).*

a) que deest A 1. b) Pluz. A 1. c) Wircenb. A 1; Wurzenb. A 2. d) v. r. A 2.
e) Hoinburg A 2. = f) promittens C 1. g) Crucenber C 2.

1) *Idem qui alibi de Bomeneburg dicitur.* 2) *Kreuzberg ad Werram.*

Recensio I. codd. A.

diit¹. Nec multo post idem dux veneno, ut fertur, vitam finivit. Adelbertus marchio morte ducis exhilaratus, cum forum apud Bremam circa festum omnium sanctorum gloria-^{Nov. 1.} bundus adiret, ut a turbis inibi^a confluentibus magnifice quasi dux patriae susciperetur, ab amicis imperatricis circumventus, fuga usus vix cum paucis suorum evasit.

Anno Domini 1140.

Rex urbem Welponis ducis Baioariorum Winesberg dictam obsedit et in deditionem accepit, matronis² ac ceteris feminis ibi repertis hac regali liberalitate licentia concessa, ut quaeque humeris valerent deportarent. Quae tam fidei maritorum quam sospitati ceterorum consulentes, obmissa suppellectili descendebant viros humeris portantes. Duce^b vero Friderico ne talia fierent contradicente, rex favens subdolositati^c feminarum dixit, regium verbum^d non decere immutare.

Anno Domini 1141.

Rex festum pentecosten Wirzburg³ celebrat. Ibi cele-^{Mai 18.} bris conventus principum fit pro pace et concordia in regno componenda; set infecto huius rei negotio discessum est. Imperatrix Richinza pia memoriae obiit.

Ethelmarus de Rietbike^{e.4} adversus se in bellum provocans comites Ecbertum de Tekeneburg et Ottonem de

Recensio II. codd. B. C.

ratus, cum forum apud Bremam gloriabundus adiret, ut á turbis inibi confluentibus quasi dux patriae susciperetur, ab amicis imperatricis circumventus, fuga usus cum paucis evasit.

3. Anno Domini 1140.

Rex urbem Welfonis^f ducis Bawariorum Winesberg^g dictam obsedit et in deditionem accepit, matronis ac feminis ibi repertis hac regali liberalitate licentia concessa^h, ut quaeque humeris valerent deportarent. Quae tam fidei maritorum quam sospitati caeterorum consulentesⁱ, ommissa suppellectili, descendebant humeris viros suos portantes^k. Duce vero Friderico ne talia fierent contradicente, rex favens subdolositati mulierum dixit, regium verbum non decere immutari.

4. Anno Domini 1141.

Rex festum pentecost. Wirzburg^l celebrat. Ibi celebris conventus principum fit pro pace et concordia in regno componenda; sed

a) ibi A 1. b) Duci A 1. 2. c) subdolositi A 1. d) deest A 2. e) Riethike A 2. = f) Welponis C 2. g) Weinesberg C 1; Winesber C 2. h) c. l. C 2. i) cons. cet. C 2. k) deport. C 2. l) Wirzburg C 1; p. habuit Wirzburg C 2.

1) *De conventionne cum Heinricho duce facta v. Jaffé, 'Konrad III', p. 26.*
2) *Haec non ex Ann. Patherbrunnensibus sumta esse, probavit contra Sch.-B. Bernheim, 'Forschungen' XV, p. 251. 288.* 3) *Ann. S. Disibodi SS. XVII, p. 26: apud Radisponam; sed cf. Giesebrecht KG. IV, p. 464.* 4) *i. e. de Rietberg; idem qui de Oldenburg dicitur.*

Recensio I. codd. A.

Ravenesberg^a, ab eis primo congressu vincitur et fugatur, set denuo congressuri, ante conflictum capiuntur. Ex adverso enim insidiis deputatis, cum peringens palus trans-eundum eis esset, ac inarmati incederent, subito in eos insiliit, sicque inter hostes ac paludem inclusos quosque militares cepit, reliquos debilitavit.

Adelbertus Mogontinus episcopus subito obiit; cui Marcholfus successit. Siwardus Mindensis episcopus obiit; cui Henricus, eiusdem civitatis Insulae¹ abbas, successit.

Anno Domini 1142.

Iun. 7. Rex pentecosten Frankenvort² celebrat, coadunata principum tam Baioariae quam Saxoniae dignitate. Ibi quorundam familiarium^b suorum principum fretus auxilio, domnam Gertrudam, famosissimam Saxoniae matronam, filiam videlicet Liutgeri^c imperatoris et predicti ducis Henrici viduam, uni e fratribus nomine Henrico matrimonio copulavit, prudenti et satis necessario omni regno usus consilio, quo animadvertit posse una femina^d pacificare omnia³. Quod et factum est. Nam principes qui hactenus resistebant regi ibi reconciliantur, omnem fidelitatem ei promittentes; quibus et ipse reconciliatus, quod cuiusque dignitatis erat restituit, ac deinde ipsos principes inter se dissidentes, ut decuit regem, pacificare curavit. Novae vero cognatae suae trecentas marcas, quas ipsa pridie pro obtinenda gratia sua persolvendas devovit, reindulsit, ac sic per 14 dies regali apparatu nuptias per se amministravit.

Recensio II. codd. B. C.

infecto huius rei negocio discessum est. Domna imperatrix Richiza pie memoriae obiit.

5. Anno Domini 1142.

Rex pentecosten Frankenfurt celebrat, coadunata principum tam Bawariae quam Saxoniae dignitate. Ibi quorundam familiarium suorum^e principum fretus auxilio, domnam Gerthrudem^f, famosissimam Saxoniae matronam, filiam videlicet Lotharii imperatoris et predicti Henrici ducis viduam, uni e fratribus suis coniunxit, sciens, hac coniunctione multos confederari. Quod et factum est. Nam principes hactenus discordantes hac occasione regi reconciliantur. Celebrantur ergo nuptiae regali apparatu per 14 dies, quas ipse rex per se amministravit.

a) Ravenesburg 41. b) famiarium 41. c) Lotharii 41. d) feria 41?
= e) pr. s. C2. f) Gertrudam C1; Gerthrud. B1.

1) Monasterii S. Mauricii in insula prope Mindam. 2) Immo Praegae; v. Lehmann p. 33. 3) De hoc loco cf. Bernheim l. l. p. 251.

Recensio I. codd. A.

Marcholfus Mogontinus^a episcopus obiit; cui Henricus, ipsius maioris aecclisae decanus, successit. Wezel^b Monasteriensis canonicus ab aecclisae Osnaburgensi episcopus eligitur, set Coloniensium archiepiscopo aliisque quibusdam resistantibus, suspensione divini officii ecclesia a legitima electione arcetur; unde Philippum prepositum Daventerensium in eius locum suscipiunt.

Anno Domini 1143.

Hoc anno hyemps validissima et prolixa exstitit. Domna Gertrudis^c predicta ductrix ob difficultatem partus diem clausit extremum et apud patrem et matrem necnon priorem coniugem suum Henricum cum merore totius Saxoniae in Liuthero¹ sepelitur.

Rex in quadragesima partes Saxoniae iterum intrare ^{Febr.}attempts, usque Goslarium et Hildenesheim processit, cum ^{Mart.}subito dux Baioariae Welp, consociato sibi consobrino suo, filio scilicet ducis Friderici, Sueviam ingressus, quaeque regis erant concremando, diripiendo acriter depopulatus est. Quae res regem remeare coegit.

Tota aestate et autumpno pluviae intolerabiles^d. Inno-

Recensio II. codd. B. C.

Wezel Monasteriensis canonicus ab aecclisae Osnaburgensi episcopus eligitur, sed Coloniensium archiepiscopo aliisque quibusdam resistantibus, suspensione divini officii aecclisae a legitima electione arcetur; unde Phylippum prepositum Daventensium^e in eius locum suscipiunt.

6. Anno Domini 1143.

Hoc anno hyems validissima et prolixa fuit^f. Domna Gertrudis^g predicta ductrix, coniunx Henrici fratris regis, ob difficultatem partus diem clausit extremum, et apud patrem et matrem et priorem coniugem suum Henricum cum merore totius Saxoniae sepelitur in Lütheron^h.

Rex in quadragesima Saxoniamⁱ iterum intrare attempts^k, usque Goslarium et Hildensheim^l processit, cum subito Welpho^m dux Baioariae, consociato sibi consobrino suo Friderico, qui postea regnavit, filio scilicet Friderici ducis, Sueviam ingressus, quaeque regis erant concremando, diripiendo acriter depopulatus est. Quae res regem remeare coegit.

Tota estate et autumpno pluviae intolerabiles.

a) Mogontinorum A 2. b) Wezelinus A 1. c) Gerthrud A 2. d) inundabant A 1. = e) Davant. C 1; D. prep. C 2. f) B 1 add. in marg. eadem manu: R. (et ita C 1), unde Eccardus Romae. g) Gerthrud B 1; Gerthud corr. ductrix C 2. h) Lotheron C 2. i) it. Sax. C 2. k) appetens C 2. l) Hildesheim C 2. m) dux Bai. Welpo C 2.

1) Königsliutter. Arnoldus Lub. I, 2, SS. XXI, p. 116, eam in castro Neuenburg (Klosterneuburg) sepultam esse tradit; id quod Sch.-B. p. 198. refutare studet.

Recensio I. codd. A.

centius papa obiit; cui Celestinus successit. Adelbero^a Corbeiensis abbas obiit; Henricus, frater Sifridi comitis, successit. Hic a domno apostolico ad decus ecclesiae suae promeruit anulum, antecessoribus suis non concessum.

Anno Domini 1144.

Celestinus¹ papa obiit; cui Lucius, qui et Gerhardus successit.

Recensio II. codd. B. C.

Innocentius papa obiit; cui Celestinus secundus, qui et Wido, successit.

7. Anno Domini 1144.

Celestinus papa obiit; cui Lucius secundus, qui et Gerhardus^b, successit.

a) Albero A 1. b) Gerardus C 1; Gerhardus C 2.

1) Celestinus — successit, quae etiam in *Ann. Palid.* leguntur, fortasse ex *Patherb.* hausta sunt.
